

Kansalaisuskonto vuoden 2024 presidenttiehdokkaiden puheissa

Senja Honkonen

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Toukokuu 2026

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurien tutkimuksen tutkinto-ohjelma, uskontotiede
Senja Honkonen
Kansalaisuskonto vuoden 2024 presidenttiehdokkaiden puheissa
Sivumäärät: 57

Tutkielma tarkastelee kansalaisuskonnon ilmenemistä presidenttiehdokkaiden puheissa vuoden 2024 vaaleissa. Vuoden 2024 presidentinvaaleja käytiin ulkopoliittisesti jännitteisessä tilanteessa Venäjän hyökättyä Ukrainaan keväällä 2022 ja Suomen liittyttyä Natoon vuotta myöhemmin. Tutkielman tarkoituksena on analysoida, miten ehdokkaat rakentavat ajatusta Suomen kansakunnasta tässä jännitteisessä historiallisessa kontekstissa.

Aineistona tutkielmassa ovat presidenttiehdokkaiden kampanjanavauspuheet, Ylen yksilöentitit sekä kaksi Ylen Suurta vaalikeskustelua. Keskeisinä analyttisinä käsitteinä tutkielmassa toimivat kansalaisuskonnon käsite sekä siihen liittyvä pyhän käsite. Kansalaisuskonto ymmärretään kansakunnan ajateltujen päämäärien ja arvojen pyhittämisenä. Pyhä ymmärretään kognitiivisena kategoriana, joka ilmenee erityisesti tilanteissa, joissa se joutuu kyseenalaistetuksi. Analyysimenetelmänä tutkielmassa käytetään teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Aineiston purkamista ohjaavat aiemmassa tutkimuksessa havaitut pyhät kuten demokratia, turvallisuus ja ihmisarvo.

Näiden pyhien ympärille aineistossa on havaittavissa rakentuvan kansakunnan omakuva sekä suurempi merkitys maailmassa. Suomen omakuva rakentuu ajatukselle poikkeuksellisuudesta, joka rakentuu demokratian, turvallisuuden, ihmisarvon sekä tasa-arvon vaalimiselle maailmassa. Näillä myös rakennetaan kuulumista kansakuntaa laajempiin kollektiiveihin, erityisesti osaksi länttä. Suomen tehtäväksi maailmassa ja erityisesti osana länttä rakentuu näiden pyhien suojeleminen erityisesti Venäjän uhkaa vastaan.

Avainsanat: kansalaisuskonto, pyhä, kansakunta, Suomi

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimusasetelma	5
1.2	Presidentinvaalit	5
1.3	Tutkimusongelma	7
2	Aiempi tutkimus	8
2.1	Kansalaisuskonto ja nationalismi	8
2.2	Kansalaisuskonto ja kulttuurituotteet	9
2.3	Kansalaisuskonto ja instituutiot	10
3	Teoreettinen viitekehys	13
3.1	Kansalaisuskonto	13
3.2	Pyhä ja pyhän järjestykset	15
4	Aineisto ja menetelmät	17
4.1	Presidenttiehdokkaiden linjapuheet ja vaalitentit	17
4.2	Eettinen pohdinta ja reflektio	20
4.3	Sisällönanalyysi ja analyysin eteneminen	21
5	Analyysi	23
5.1	Demokratia ja tasavalta Suomi	23
5.1.1	Omakuvan rakentuminen	23
5.1.2	Kansakunnan paikantuminen suhteessa muihin	25
5.1.3	Ukraina: Suomen kohtalo ja tehtävä maailmassa	29
5.2	Turvallisuuden ja rauhanrakentamisen Suomi	32
5.3	Ihmisoikeuksien ja ihmisarvon Suomi	34
5.3.1	Ihmisarvo, kansakunta ja ”läsnäolevat toiset”	34
5.3.2	Itäraja, ihmisoikeudet ja turvallisuus	37
5.4	Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden Suomi	39
5.4.1	Omakuvan rakentuminen	39
5.4.2	Rasismi, kaksoiskansalaisuus ja syntyperäisyysvaatimus	41
5.4.3	Kehitysyhteistyö	43

6	Yhteenveto	46
6.1	Johtopäätökset	46
6.2	Jatkotutkimusmahdollisuudet	48
	Lähteet	50

1 Johdanto

1.1 Tutkimusasetelma

Vuoden 2024 Suomen presidentinvaaleja käytiin jännittyneessä ulko- ja turvallisuuspoliittisessa tilanteessa. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja Suomen tuore Nato-jäsenyys loivat uudenlaisen tilanteen. Muita presidentinvaaleja varjostaneita tapahtumia olivat Israelin iskut Gazaan sekä Suomen sisällä ammattiliittojen antamat laajat lakkovaroitukset. Tämä jännitteinen tilanne tekee presidenttiehdokkaiden puheiden tarkastelusta mielenkiintoista. Tässä tutkielmassa tarkastelen, kuinka presidenttiehdokkaat rakentavat ajatusta kansakunnasta.

Aineistona tutkielmassa toimivat ehdokkaiden pitämät kampanjanavauspuheet sekä valikoidut vaalitentit. Presidentinvaalit kansalaisuskonnon tarkastelun kontekstina on itsessään mielenkiintoinen. Presidentin virallisiin tehtäviin kuuluu armeijan ylipäällikkyyys sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan johtaminen yhdessä valtioneuvoston kanssa. Presidentin epävirallisena tehtävänä pidetään myös arvojohtajuutta. Lisäksi presidentti toimii Suomen edustajana ulkosuhteissa.

Tutkimuskohteena on presidentinvaaleissa ehdokkaiden kampanjapuheissa sekä vaaliteisteissä esiin nouseva kansalaisuskonto. Kiinnitän huomiota siihen, miten Venäjän hyökkäys Ukrainan ja Suomen Nato-jäsenyys heijastuvat kansakuntapuheeseen. Analyysin välineenä käytän kansalaisuskonnon käsitettä sekä siihen liittyvää pyhän käsitettä.

Tutkielman aihe on ajankohtainen. Ulkopoliittisen tilanteen jännitteisyys muodostaa presidentinvaaleihin erityisen asetelman, jota on tärkeä tarkastella. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on synnyttänyt epävakaa ulkopoliittisen tilanteen. Suomen Nato-jäsenyys puolestaan näyttäytyy käännekohtana Suomen valtion historiassa. Ulkopoliittinen tilanne on siten jännitteinen ja on mielekästä tarkastella, miten kansakuntaa Suomen kontekstissa rakennetaan. Lisäksi työn on tarkoitus olla lisäys suomalaisen kansalaisuskonnon tutkimuksen jatkumoon. Tarkoituksena on selvittää, millaiseksi suomalainen kansakunta johtavaan valtiolliseen virkaan pyrkivien puheessa muotoutuu. On syytä olettaa, että muutos ulko- ja turvallisuuspolitiikassa Nato-jäsenyyden myötä heijastuu ehdokkaiden puheeseen kansakunnasta.

1.2 Presidentinvaalit

Suomen tasavallan presidentti on Suomen armeijan ylipäällikkö ja hän johtaa Suomen ulkopoliittikkaa yhdessä valtioneuvoston kanssa. Valtioneuvosto on pääministerin ja ministerien

muodostama elin. Suomen hallintorakennetta pidettiin ennen vuoden 2000 perustuslakiuudistusta puolipresidentiaalisena, jossa hallintovalta on jaettu presidentin ja parlamentin (Suomessa eduskunta) välillä (Saukkonen 2008; Paloheimo 2017, 123). Suomessa tämä tarkoitti sitä, että presidentti osallistui lainsäädännön valmisteluun sekä toimi ylimmän toimeenpanovallan johtajana. Presidentin valtaoikeuksia karsittiin 1980-luvulta alkaen, kunnes vuoden 2000 perustuslakiuudistus nosti pääministerin toimeenpanovallanjohtajaksi. Ulkopolitiikka jakautuu Suomessa edelleen puolipresidentiaalisten piirteiden mukaan presidentille ja valtioneuvostolle. (Paloheimo 2017, 123; ks. Anckar 2000.)

Vuonna 2024 valitun presidentin tehtäviin kuuluu edellä mainitun armeijan ylipäällikkönä toimimisen ja valtioneuvoston kanssa ulkopolitiikan johtamisen lisäksi muita perustuslakiin kirjattuja tehtäviä. Presidentin toimivaltaan kuuluvat esimerkiksi tietyt virkanimitykset sekä valtioneuvoston nimittäminen ja tehtävästä vapauttaminen. Lisäksi presidentin tehtäviin kuuluu lakien vahvistaminen ja asetusten antaminen. Tehtäviin kuuluu myös muodollinen valtiopäivien avaaminen sekä määrätä ennaikaiset eduskuntavaalit pääministerin perustellusta aloitteesta. Lisäksi presidentin valtaoikeuksiin kuuluu myös rikoksesta tuomitun armauttaminen.

Edellä esiteltyjen perustuslakiin merkittyjen tehtävien lisäksi presidentin kirjoittamattomana tehtävänä pidetään arvojohtajuutta. Elinkeinoelämän valtuuskunnan syksyllä 2023 tekemän arvo- ja asennetutkimuksen (Haavisto 2023) mukaan melkein 90 % suomalaisista pitää presidentin yhtenä tärkeimmistä tehtävistä arvojohtajuutta. Koska kyseessä on tehtävä, jota ei ole kirjattu lakiin, on epäselvää, mitä arvojohtajuus oikeastaan tarkoittaa. Selvää kuitenkin on, että suhteellisen polarisoituneessa yhteiskunnassa presidentin arvojohtajuutta kannatetaan.

Presidentinvaalit järjestetään joka kuudes vuosi. Poikkeustapauksessa vaalit järjestetään ennaikaisesti, jos istuva presidentti ei pysty kuoleman tai sairastumisen takia suorittamaan tehtäviään. Presidentti voi myös erota tehtävästään. Presidentin virkakausi on kuusi vuotta. Sama henkilö voi toimia presidenttinä korkeintaan kahtena peräkkäisenä kautena.

Vaaleissa saavat äänestää kaikki 18 vuotta täyttäneet Suomen kansalaiset. Suomen presidentinvaalijärjestelmä on kaksivaiheinen. Vaalien voittamiseen vaaditaan enemmistöäänistä (50 % +1). Jos yksikään ehdokas ei saa ensimmäisellä kierroksella enemmistöä äänistä, järjestetään toinen äänestyskierros, jossa vastakkain ovat kaksi ensimmäisellä kierroksella eniten ääniä saaneita. Näistä kahdesta valitaan eniten ääniä saanut ehdokas. Suomessa presidentinvaalit ovat vuoteen 2024 asti vaatineet toisen kierroksen siitä asti, kun vaalijärjestelmä muutettiin

vuonna 1991 suoraksi kansanvaaliksi, joka tarkoittaa vaalitapaa, jossa äänioikeutetut kansalaiset äänestävät suoraan ehdokasta.

Ehdokkaaksi voi asettua vain täysi-ikäinen syntyperäinen Suomen kansalainen. Jokainen edellisissä eduskuntavaaleissa vähintään yhden kansanedustajapaikan saanut puolue voi asettaa ehdokkaan presidentinvaaleissa. Lisäksi ehdokkaan voi asettaa 20 000 äänioikeutetun muodostama valitsijayhdistys. Presidentinvaalit ovat ensisijaisesti henkilövaalit, mutta puolueiden vaikutusta ehdokkaiden asettamisessa ja ehdokkaiden taustalla ei voi ohittaa.

Vuoden 2024 presidentinvaalien ensimmäinen kierros järjestettiin tammikuussa, 28. päivä. Valitsijayhdistyksen kautta vaaleissa ehdolla oli kolme ehdokasta: Pekka Haavisto, Olli Rehn sekä Mika Aaltola. Pekka Haavisto on pitkäaikainen Vihreiden kansanedustaja ja Vihreät asettuivat tukemaan Haavistoa, eivätkä asettaneet toista ehdokasta, vaikka Haavisto virallisesti olikin valitsijayhdistyksen ehdokas. Olli Rehn on toiminut Keskusta-puolueessa aiemmin kansanedustajana ollessaan, ja myös Keskusta asettui Rehnin tueksi vaaleissa eikä asettanut varsinaista ehdokasta. Mika Aaltolalla ei ole puoluetustausta. Muista eduskuntapuolueista ehdolle asettui Alexander Stubb (Kokoomus), Jussi Halla-aho (Perussuomalaiset), Li Andersson (Vasemmistoliitto), Jutta Urpilainen (SDP), Sari Essayah (Kristillisdemokraatit) sekä Harry Harkimo (Liike Nyt).

1.3 Tutkimusongelma

Tutkimusongelmaksi rakentuu kysymys siitä, miten presidenttiehdokkaat rakentavat ajatusta kansakunnasta. Näkökulmana kansakuntaan on valittu kansalaisuskonnon käsite, jonka läpi kansakunnan rakentamista tarkastellaan. Kansalaisuskonto määritellään tutkielmassa kansakunnan pyhittämiseksi (Mahlamäki 2005, 212).

Tutkielman kysymyksen asettelu on seuraava:

1. Minkälaiseksi Suomi valtiona ja kansakuntana rakentuu presidenttiehdokkaiden puheissa kansalaisuskonnon näkökulmasta tarkasteltuna?

2 Aiempi tutkimus

2.1 Kansalaisuskonto ja nationalismi

Tutkielma paikantuu kansalaisuskonnon tutkimuksen kentälle. Käsitteelle kansalaisuskonto ei ole tutkimuksessa yhteisesti jaettua määritelmää, vaan sitä määritellään eri yhteyksissä eri tavoin aina synonyymina nationalismista (Pakkasvirta ja Saukkonen 2005, 8) poliittiseen uskontoon. Tässä tutkielmassa ymmärrän kansalaisuskonnon kansakunnan pyhittämisenä (Mahlamäki 2005, 212), mitä käsittelen tarkemmin luvussa Teoreettinen viitekehys. Kansalaisuskonnon tutkimus on monialaista aina politiikan tutkimuksesta teologiaan. Tämän tutkielman osalta on oleellista huomioida, että uskontotieteessä kansalaisuskonnon tutkimus paikantuu osaksi uskontososiologian kenttää.

Kansalaisuskontoa on tarkasteltu toisaalta valtion rituaalien, presidenttien puheiden, sekä kansallisten symbolien näkökulmasta. Toisin sanoen hahmotan tutkimuskentän kulttuurituotteiden ja symbolien tarkasteluun ja lähemmin valtiollisiin instituutioihin ja rituaaleihin keskittyvään. Tapaan, jolla hahmotan kansalaisuskonnon tutkimuskentän, on vahvasti vaikuttanut Marcela Cristin (2001) tapa ymmärtää kansalaisuskonnon tutkimusperinteet durkheimilaisittain sosiaaliseen koheesioon keskittyviin ja rousseaulaisittain valtioon kiinnittyviin perinteisiin. Tämä jako ei ole jyrkkä, eikä välttämättä vastaa sitä, miten esittelemäni tutkimukset ymmärtävät kansalaisuskonnon käsitteen. Tekemiäni valintojen läpinäkyvyyden kannalta on kuitenkin hyvä huomioida, että Cristin ajatukset ovat vaikuttaneet tapaan, jolla olen jäsentänyt aiempaa tutkimusta.

Olen hahmottanut kansalaisuskonnon tutkimuksen kentän kahteen pääosa-alueeseen: tutkimukseen, jossa tarkastellaan kansalaisuskonnon ilmentymiä erilaisissa kulttuurituotteissa tai kiistoissa, sekä tutkimukseen, jossa tarkastellaan kansalaisuskontoa (erityisesti valtiollisissa) instituutioissa. Näiden kahden pääsuuntauksen lisäksi olen hahmottanut tutkimushaaran, jossa kansalaisuskonto kytkeytyy nationalismiin. Aloitan aiemman tutkimuksen kartoittamisen tästä tutkimushaarasta, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan kahta edellä mainittua.

Kansalaisuskontoa käytetään tutkimuksessa joskus nationalismin synonyyminä (Pakkasvirta & Saukkonen 2005, 8) tai viitattaessa nationalismin uskonnon kaltaisuuteen (esim. Mikkola 2004). Kansalaisuskonnon ja nationalismin suhde tutkimuksessa on ristiriitainen. Toiset näkevät kansalaisuskonnon nationalismista irrallisena ilmiönä (Bellah 1991; Mahlamäki 2005;

Botvar 2021). Toisaalta kansalaisuskonnon tutkimuksen on kirjoitettu jakautuvan kahteen raiteeseen: nationalismin tutkimukseen ja uskonnon tutkimukseen (Ruud 2022, 533–534).

Kansalaisuskonnon käsitettä käytetty erilaisten nationalismin muotojen tarkastelussa. Erityisesti yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa kansalaisuususkonnon käsitettä on Trumpismin tai Trumpin edustaman retoriikan (Gorski 2023; Hickel ja Murphy 2021) tarkastelussa. Erityisesti yhdysvaltalaisen kansalaisuskonnon tutkimuksessa onkin kiinnitetty nationalismiin, uskonnon ja rodun yhteenliittymään (esim. Williams 2013; Gorski 2023). Kansalaisuskonnon käsitettä on siis tarkasteltu ulossulkevien nationalismien tarkasteluun.

Toisaalta kansalaisuskonnon käsitettä on hyödynnetty myös transnationaalisen ja globaalin kansalaisuskonnon tarkastelussa. Nämä käsitteet ylittävät kansallisvaltioiden rajat. Transnationaalinen kansalaisuskontoa on tarkasteltu erilaisten rituaalien näkökulmasta. Elaine A. Peña (2021) tarkastelee artikkelissaan US:n ja Meksikon rajalla vuosittain pidettävää kansallisia symboleja viljelevää rituaalia, jossa symbolit kansakuntien välisestä ystävydestä ovat vahvoja. Myös Margit Warburg (2009) on tarkastellut transnationaalista kansalaisuskontoa. Hän on kiinnittänyt huomiota Rebildissä, Tanskassa, vuosittaiseen Yhdysvaltojen itsenäistymisen (The Fourth of July) juhlintaan.

Nationalismin tutkimuksen alle voi nähdä kuuluvan myös tämän tutkielman tutkimusasetelma kannalta oleellinen tutkimus Suomen presidentinvaaleista. Sari Oikarinen (2002) on tarkastellut vuosien 1994 ja 2000 presidentinvaaleja kansallisen kuvaston ja symbolien näkökulmasta.

2.2 Kansalaisuskonto ja kulttuurituotteet

Kansalaisuskontoa on tarkasteltu erilaisten symbolien tai kulttuurituotteiden näkökulmasta. Erityistä huomiota näihin on kiinnitetty symbolien ympärillä käytyihin julkisiin keskusteluihin tai kiistoihin. Hahmotan kansalaisuskonnon tutkimuksen kentällä erilaisiin kulttuurituotteisiin keskittyvän tutkimushaaran.

Kulttuurikiistoja on tarkasteltu erilaisten symbolien näkökulmasta. Symboleina on voitu nähdä erilaisia historian merkkihenkilöitä kuten Jere Kyyrö (2019), joka on tarkastellut marsalkka Mannerheimin ympärillä käytyjä kiistoja 2000- ja 2010-luvuilla. Kiistat koskivat Mannerheimia käsitteleviä kulttuurituotteita, näytelmiä ja elokuvaa, mutta varsinaisena aineistona tutkimuksessa on aiheesta käyty julkinen keskustelu lehdistössä. Toinen symboli, jota on tarkasteltu kansalaisuskonnon näkökulmasta, on joulukuusi. Margit Warburg (2017) on tarkastellut, miten Tanskassa muslimienemmistöisen asuntoyhdistyksen päätös lopettaa

joulukuusiperinteen herätti suurta julkista keskustelua. Kyyrön ja Warburgin tutkimukset kuvaavat aiemman tutkimuksen kaksinaista suhdetta kansalaisuskonnon suhteeseen uskontoon Pohjoismaissa: kansalaisuskonnon liittyminen toisaalta uskontoon (Warburg 2017), toisaalta kansalliseen identiteettiin (Kyyrö 2019; Warburg 2017).

Myös kulttuurituotteiden itsensä sisältämiä kansalaisuskonnon elementtejä on tarkasteltu. Esimerkiksi Rhys H. Williams (2021) on tarkastellut kansakuntaa legitimoivia myyttejä, setä Samulia ja vapaudenpatsasta, maahanmuuton näkökulmasta. Tiina Mahlamäki (2005) puolestaan on tarkastellut Eeva Joenpellon Lohja-kirjasarjan sisältämää kansalaisuskontoa. Kansalaisuskontoon liitettyjä symboleita on myös käytetty televisiosarjojen sisältämien symbolien analysointiin (Engström ym. 2022). Näissä tutkimuksissa kansalaisuskonnon tarkastelu sijoittuu itse kulttuurituotteeseen sen ympärillä käydyn keskustelun sijaan.

Kansalaisuskontoa on tarkasteltu myös urheilun areenalla. Toisaalta urheilutapahtumia on tarkasteltu kansakuntaa yhteen tuovina rituaaleina kuten Michael Butterworth (2008), toisaalta kansakunnan arvojen areenana (Sabella 2019). Jeremy Sabella (2019) on tarkastellut amerikkalaisen jalkapallon pelaajien protestia afroamerikkalaisten kokemaa poliisiväkivaltaa vastaan polvistumalla kansallislaulun aikana. Sabellan tutkimuksessa kansalaisuskonnon käsitettä käytetään ymmärtämään polvistumisen ympärille syntynyttä ”kulttuurisotaa” ja miten amerikkalainen jalkapallo toimii areenana kiistalle kansakunnan arvoista. Maria Tervaportti (2012) on tarkastellut gradussaan yhdysvaltalaisen kansalaisuskonnon suhdetta muslimeihin. Kulttuurikiistojen tarkastelussa onkin siis kiinnitetty huomiota siihen, kuinka niissä rakennetaan ”me”-identiteettiä ja suljetaan sen ulkopuolelle ihmisryhmiä. Suomessa tällaista kulttuurikiistaa kansalaisuskonnon näkökulmasta on tarkastellut Susanna Helminen, jonka pro gradu (2014) ja artikkeli (2015) purkavat Homoillaksi kutsutun ajankohtaisohjelman herättämää keskustelua ja erityisesti luterilaisen kirkon roolia kansakunnassa.

Kulttuurikiistojen tarkastelussa kyse on usein erilaisista kansalaisuskonnoista tai siitä, kuinka eri ryhmät määrittelevät kansakunnan myyttejä, symboleita tai arvoja. Kiistat siis toisaalta tuovat esiin erimielisyyksiä, mutta toisaalta myös rakentavat yhtenäisyyttä, kun enemmistön jakamia arvoja, myyttejä tai symboleja puolustetaan.

2.3 Kansalaisuskonto ja instituutiot

Kansalaisuskontoa on tarkasteltu osana valtiollisia instituutioita ja rituaaleja. Kansalaisuskonto kiinnittyykin oleellisesti valtioon. Valtiollisten instituutioiden lisäksi kansalaisuskontoa on

paikannettu uskonnollisiin instituutioihin kuten enemmistökirkkoihin. Valtiollisista instituutioista puolestaan huomio on aiemmassa tutkimuksessa usein kiinnittynyt presidentti-instituutioon sekä virallisiin valtiollisiin rituaaleihin.

Presidenttien viralliset puheet ovat yksi klassikotutkimuskohde. Esimerkiksi kansalaisuskonnon käsitteen tutkimuksessa 1960-luvulla esiin nostanut Robert Bellah (1967) tarkasteli yhdysvaltalaispresidenttien puheita. Asetelma on toistettu myös myöhemmin Yhdysvalloissa (Everton 2023; Hickel 2019; Chapp ja Coe 2019; Chapp 2012) mutta myös muualla maailmassa. Esimerkiksi Brasilian presidenttien puheita on tarkasteltu kansalaisuskonnon näkökulmasta (Mezzanotti ja Lølund 2024).

Presidenttien puheiden lisäksi kansalaisuskontoa on tarkasteltu valtiollisten rituaalien kuten itsenäisyyspäivänvieton, valtion virallisten juhlapäivien ja valtiopäivien avajaisten kontekstissa. Jere Kyyrö (2023) on tarkastellut suomalaisten itsenäisyyspäivä viettoa. Barbro Blehr (1999) on puolestaan tarkastellut Norjan itsenäisyyspäivän paraateja kansakuntaan kuulumisen näkökulmasta. Niels Reeh (2009) puolestaan on tarkastellut, miten Yhdysvaltojen viralliset juhlapäivät rakentavat valtion virallista historiaa ja kansakuntaan kuulumista.

Brian Arly Jacobsen (2009) on tarkastellut Tanskan parlamentin avajaisrituaalia. Avajaiset muistuttavat Suomen valtiopäivien avajaisjumalanpalvelusta, sillä ne pidetään luterilaisessa kirkossa, mutta toisin kuin Suomessa tilaisuutta ei kutsuta jumalanpalvelukseksi. Jacobsen tarkastelee avajaisrituaalia poliittisen uskonnon näkökulmasta, mutta tulee siihen tulokseen, että seremonia edustaa enemmänkin kansalaisuskontoa kuin pakottavaa poliittista uskontoa.

Kansalaisuskontoa onkin tarkasteltu myös enemmistökirkkoihin sijoittuvana (esim. Compton 2019). Näin on erityisesti Pohjoismaihin sijoittuvassa tutkimuksessa (Repstad 2009, 205; Furseth 1997). Suomessa kansalaisuskontoa tarkasteltiin ensimmäisenä kirkkososiologien toimesta. Eristyesti Susan Sundback (1983; 2007) on tarkastellut luterilaista kirkkoa ja kristinuskkoa suomalaisena kansalaisuskonnon muotona. Myös teologi Juha Meriläinen (2011) on tarkastellut suomalaisen kansakunta-ajatuksen rakentumista 1800-luvun suomalaisuusliikkeessä, jossa hän havaitsi puhetta Jumalan roolista kansakunnan kohtalossa. Valdemar Kallunki (2013) on tarkastellut varusmiespalvelusta Suomessa yhteiskuntauskonnon muotona, jossa luterilaisuudella on merkittävä rooli. Sami Lipponen (2004) on tarkastellut 2000-luvun alun ruotsalaista uusnationalismia. Hänenkin tutkimuksessaan kansalaisuskonnon käsite ymmärretään suhteessa enemmistökirkkoon.

Myös erilaisia ideologioita ja aatteita on tarkasteltu kansalaisuskonnon ilmentyminä. Emilio Gentilo (2006) on kirjoittanut politiikan sakralisoinnista. Kansalaisuskontoa on löydetty niin Ruotsin folkhem-ideologiasta kuin myös Pohjoismaiden käsityksestä itsestään kansainvälisesti rauhan ja ihmisoikeuksien välittäjinä ja demokratioina. (Repstad 2009, 201.) Pohjoismaiden ja erityisesti Skandinavian käsitystä omasta erityislaatuudesta rauhan ja vaurauden välittäjänä on verrattu Yhdysvaltojen näkemykseen omasta erityislaatuudesta maailmassa velvollisuuksineen. Skandinavian erityisinä tehtävinä nähdään pohjoismainen hyvinvointivaltiomalli ja rauhanturvaoperaatiot maailmalla. (Botvar 2009, 185–186; Repstad 2009, 201; Gustafsson 2000, 184)

Myös monet pro gradu työt ovat käsitelleet presidenttien puheita kansalaisuskonnon näkökulmasta. Antti Johannes Haverinen (2004) ja Hilma Sormunen (2018) ovat tarkastelleet töissään Yhdysvaltain presidenttien puheita. Suomen kontekstissa Jaakko Vanhatalo (2018) on puolestaan tarkastellut kansanedustajien puheita turvapaikkapolitiikkaa käsittelevässä täysistunnossa.

Tämä tutkielma sijoittuu osaksi tätä valtion instituutioihin sijoittuvaa kansalaisuskonnon tutkimusta. Tutkielman aineistona toimivat presidenttiehdokkaiden puheet ovat perinteinen valtion instituutioihin sijoittuvan tutkimuksen kohde. Tarkemmin tutkielma sijoittuu osaksi suomalaista kansalaisuskonnon tutkimusta. Aineistonani toimivat presidenttiehdokkaiden 2024 puheet ovat tutkimuskentällä uusi aineisto, joten tutkielmani sijoittuu suomalaisen kansalaisuskonnon tutkimuksen kentälle ja tarjoaa siihen näkökulmia uuden aineiston osalta. Toisaalta myös presidentinvaalien historiallinen ajankohta Nato-jäsenyyden ja Venäjän hyökkäyssodan osalta, tekee aineistosta merkityksellisen.

3 Teoreettinen viitekehys

3.1 Kansalaisuskonto

Tutkielman teoreettinen viitekehys kiinnittyy kansalaisuskonnon käsitteen ympärille. Kansalaisuskonnolle on useita eri määritelmiä sekä nimityksiä (Cristi 2001, 3). Tässä tutkielmassa ymmärrän kansalaisuskonnon kansakunnan pyhittämisenä sekä valtion ja kansakunnan omakuvana, joka rakentuu suhteessa muihin valtioihin.

Kansalaisuskonnon käsitettä käytti ensimmäisenä valistusfilosofi Jean-Jaques Rousseau. Hänelle kansalaisuskonto oli valtion luoma ja hallinnoima uskonto, jolla ei ollut kytköksiä mihinkään jo olemassa olevaan uskontoon tai kirkkoon. Kansalaisuskonnon päämääränä on sitoa kansalaiset valtioon lojaaleiksi ja hyväksi kansalaisiksi. (Rousseau 1998 [1762], 222–223.) Kansalaisuskonto oli Rousseaulle tavoite, ei todellisuutta. Rousseaulle kansalaisuskonto on siis ennen kaikkea poliittinen väline, jolla hallita ja pakottaa. (Cristi 2001, 6–7).

Yhdysvaltalais sosiologi Robert Bellahin (1967) kuuluista esseistä nosti kansalaisuskonnon käsitteen laajemman akateemisen huomion kohteeksi. Bellahin käsityksen kansalaisuskonnosta on nähty nojaavaan sosiologi Émile Durkheimin ajatuksiin. Durkheimille uskonnolla on ennen kaikkea sosiaalinen merkitys. Se ylläpitää ryhmäkoheesiota ja solidaarisuutta. Durkheimille uskonto on erottamaton osa yhteisöä. Hänelle yhteiset rituaalit ovat ryhmää koossa pitävä voima, jota ilman yhteisöä, saati yhteiskuntaa, on mahdotonta kuvitella. Juuri rituaalit ovat tässä käsityksessä keskeisiä. (Cristi 2001, 32.) Marcela Cristi onkin esittänyt, että kansalaisuskontoa käsittelevät tutkimukset pohjaavat usein Bellahin tavoin durkheimilaiseen perinteeseen, jossa kansalaisuskonto nähdään rakentuvan orgaanisesti yhteisöstä itsestään ja toimivan sosiaalisena liimana yhteisön jäsenten välillä, sosiaalisena koheesiona. Tämä kansalaisuskonnon määritelmä ottaa etäisyyttä rousseaulaiseen kansalaisuskonnon määritelmään, jossa kansalaisuskonto on valtaapitävien väline sitoa kansalaiset valtioon. (Cristi 2001, 11–12.)

Uskontotieteilijä Tiina Mahlamäki määrittelee kansalaisuskonnon:

” - - kulttuurisesti rakentuneeksi arvojärjestelmäksi, joka saa aikaa sitoutumista kansakuntaan pyhittämällä sen enemmistön jakamat käsitykset kansakunnan merkityksestä, päämääristä ja arvoista, ja jota voidaan havainnoida kansakunnan enemmistön yhteiseksi kokemissa myyteissä, uskomuksissa, symboleissa ja rituaaleissa” (Mahlamäki 2005, 212).

Seuraan tätä määritelmää. Tämän lisäksi kiinnitän erityistä huomiota siihen, miten näitä kansakunnan päämääriä ja arvoja rakennetaan suhteessa muihin. Sosiologi Niels Reeh on omassa kansalaisuskonnon määritelmässään kiinnittänytkin erityistä huomiota siihen, kuinka valtion myyttistä omaelämäkertaa rakennetaan suhteessa toisiin valtioihin. Valtion tai kansakunnan historian kirjoituksessa painottuvatkin usein sodat. (Reeh 2009, 80–81.) Tällaisia tapahtumia ja suhteita toisiin valtioihin on kuvattu myös Bellahin kansalaisuskonnon määritelmää seuraten kansakunnan merkittäviksi koitoksiksi (Kyyrö 2019, 202). Bellah kirjoittaa näihin koitoksiin liittyvien ”pyhien uskomusten” (*sacred beliefs*) rakentavan sosiaalista koheesioita kansalaisten välille kriisitilanteissa. Bellah mainitsee Yhdysvaltojen sodat esimerkkeinä tällaisista pyhiä uskomuksia sisältävistä koitoksista. (Cristi 2001, 56.) Suomen kontekstissa tällaisiksi koitoksiksi on sotien lisäksi esitetty hyvinvointivaltion rakentamista, EU-jäsenyyttä sekä Nato-jäsenyyttä (Kyyrö ja Mahlamäki 204–205).

Kansalaisuskonnon funktioina ovat sosiaalisen koheesion rakentaminen sekä erilaisten kohteiden legitimointi. Kansalaisuskonto legitimoii valtion olemassaoloa niin sisäänpäin kansalaisille kuin ulospäin muille valtioille (Reeh 2009, 93). Tiina Mahlamäki (2005, 212) puolestaan on kirjoittanut kansalaisuskontoa käytettävän erilaisten instituutioiden legitimoimiseen.

Reeh painottaa valtion ulkoisten suhteiden roolia myyttisen biografian syntymisessä sekä sitä, että tämän elämäkerran rooli on legitimoida valtion olemassaoloa sekä ulkoisesti että sisäisesti (Reeh 2009, 93). Reeh ei siis kiinnitä huomiota siihen, ketkä kuuluvat tähän myyttishistoriallisen omaelämäkerran ”meihin”, vaikkakin hän kyllä huomauttaa, kuinka valtion myyttisen historia on valtion sisällä kiistelty (Reeh 2009, 95). Tutkimuksessa onkin kiinnitetty huomioita siihen, ettei kansalaisuskonto tavoita kaikkia kansakunnan tai valtion jäseniä. Esimerkiksi Bellahin kuvaamaan kansalaisuskonnon on kritisoitu kiinnittyvän valkoisen miehen ympärille ja kansalaisuskonnon rakentaman solidaarisuuden ja sosiaalisen koheesio ei suinkaan koske koko väestöä, vaan vain tiettyä osaa siitä (Edwards 2021, 95). Mahlamäki puhuu *kansakunnan läsnäolevista toisista* viitatessaan kansallisen kertomuksen keskiön (valkoisen, terveen, suomenkielisen miehen) ulkopuolelle jäävistä ryhmistä (Mahlamäki 2005, 161). On myös esitetty, että yhden kansalaisuskonnon sijaan olisi syytä tarkastella useita eri kansalaisuskontoja saman valtion sisällä (Remillard 2021, 76–77). Kansalaiset antavatkin erilaisia sisältöjä kansallisille kertomuksille, joilla kiinnitytään kansakuntaan ja valtioon. Saman kansakunnan sisällä useiden kilpailevien kansalaisuskontojen näkeminen rikkoo määritelmää, jossa kansalaisuskonto nähdään *enemmistön* jakamana arvojärjestelmänä (vrt. Mahlamäki

2005, 212). Riippumatta miksi sitä kutsutaan, on selvää, että kansalaisuskonnon sisältö, eli pyhitetty arvojärjestelmä tai myyttinen omaelämäkerta, kiistelty.

Näen kansalaisuskonnon toimivan Durkheimia ja Bellahia seuraten sosiaalisen koheesion rakentajana sekä toisaalta Rousseauta ja Reehiä seuraten valtion ja erilaisten instituutioiden legitimoijana. Kiinnitän siis analyysissä huomiota siihen, miten ehdokkaat rakentavat sosiaalista koheesiota puheellaan kansakunnasta ja toisaalta, miten he legitimoivat kansakunnan ja valtion olemassaoloa ja paikkaa maailmassa. Ymmärrän kansakunnan sosiaalisena konstruktiona, kategoriana (Brubaker 2013, 34–36). Tämä käsitys kansakunnasta myötäilee Benedict Anderssonin ajatusta kansakunnasta ”kuviteltuna yhteisönä”, jossa yhteisö rakentuu ajatuksen yhteenkuulumisesta kasvokkaisen vuorovaikutuksen sijaan (Anderson 2006, 6). Tutkielman tarkoituksena on analysoida, miten tätä yhteenkuulumista rakennetaan.

3.2 Pyhä ja pyhän järjestykset

Kansalaisuskonnon käsitteeseen liittyy olennaisesti pyhän käsite. Tässä tutkielmassa hahmotan käsitteen kognitiivisena kategoriana, jolla on moraalista valtaa. Pyhää järjestystä pyritään suojaamaan ja suojelemaan. Pyhän ympärille rakentuu kansakunnan itseymmärrys ja paikka maailmassa. Sen sijaan, että nämä merkitykset syntyisivät yliluonnollisesta kaitselmuksesta kuten Robert Bellahin (1967) kansalaisuskonnon käsityksessä, syntyy legitimizeetti pyhästä. Ymmärrän pyhän, kuten edellä mainittua, kognitiivisena kategoriana eikä transendettina. Tässä luvussa esittelen analyysissä käytettävää pyhän määritelmää ja sen suhdetta kansalaisuskonnon käsitteeseen.

Émile Durkheim näkee pyhän juontuvan yhteisöstä itsestään. Yhteisön palvommat pyhät symboloivat hänen mukaansa yhteisöä itseään. (Durkheim 1980 [1912], 192–197.) Uskontotieteilijä Veikko Anttonen on jatkanut durkheimilaista pyhäteoriaa. Anttonen korostaa pyhän olevan kohteen sijasta suhde, eronteko. Anttonen kirjoittaa pyhän olevan kognitiivinen kategoria, jolla yhteisö tekee ympäristöään ymmärrettäväksi rajaamalla asioita. Pyhä kiinnittyy siis rajanvetoon ja erontekoon. (Anttonen 1996, 90–91.)

Uskontotieteilijä Jere Kyyrö on omassa kansalaisuskonnon tutkimuksessaan pitänyt käyttökelpoisempänä tarkastella pyhäksi asettamisen prosessia sen sijaan, että pyhän ehdoksi ymmärrettäisiin sen erilleen rajaaminen. Se sijaan Kyyrö hahmottaa asioiden pyhyiden tulevan ”esiin usein erilaisissa rajanylitystilanteissa, joissa pyhää loukataan”. (Kyyrö 2022; 2019,

247–248.) Myös William E. Paden hahmottaa pyhällä olevan kaksi keskeistä ulottuvuutta: rikkomattomuus (*inviolability*) ja eheys (*integrity*) (Paden 1996, 3). Paden kirjoittaa pyhän järjestyksestä (*sacred order*), jolla on niin ”moraalinen kuin kognitiivinen ulottuvuus” (Paden 1996, 6).

Durkheimin ajattelussa pyhä kumpuaa yhteisöstä itsestään. Gordon Lynch on puolestaan kirjoittanut pyhän enemminkin ”rakentavan ajatuksen ihmisyyhteisöstä merkityksellisenä, moraalisenä kollektiivina” (Lynch 2012, 133). Lynch liittää siis pyhään ajatuksen moraalista, oikeasta ja väärästä, jonka ympärille yhteisö rakentaa itseymmärrystä. Lynch kirjoittaa moderneissa pluralistisissa yhteiskunnissa vallitsevan useita eri pyhiä (Lynch 2012, 136). Näiden eri pyhien järjestysten voi ymmärtää tässä tutkielmassa edustavan erilaisia kansalaisuskontoja (Kyyrö 2022). Lynch näkee yhteiskunnassa vallitsevien pyhien asettuvan toisiinsa nähden hierarkkiseen asetelmaan. Esimerkkinä hän käyttää Irlannin katolisissa kouluissa tapahtunutta lasten kaltoinkohtelua, jolta suljettiin vuosien ajan silmät, sillä hallitseva pyhä, ajatus katolisesta irlantilaisesta kansakunnasta, ylitti lapsista huolehtimisen pyhän. (Lynch 2012, 54–86.)

Jo Durkheim kirjoitti, että moderneissa yhteiskunnissa pyhiksi nostetaan sellaisia arvoja tai käsitteitä kuin ”vapaus”, ”järki” ja ”isänmaa” (Durkheim 1980 [1912], 199). Tällaisiksi pyhiksi voidaan nähdäkseni lukea myös pohjoismaiseen kansalaisuskontoon liitetyn hyvinvointivaltion (Botvar 2009, 185–186; Repstad 2009, 201; Gustafsson 2000, 184; Kyyrö 2022). Suomalaisen pyhiksi kokemia asioita kartoittaneessa tutkimuksessa suomalaisille pyhiksi asioiksi on havaittu turvallisuus, koti, läheiset, rauha sekä ihmisarvo (Pessi ym. 2018, 47). Nämä pyhät ohjaavat aineiston analyysiä.

Edellä määritellyn pyhän käsitteen ja kansalaisuskonnon suhdetta on aiemmin käsitellyt Jere Kyyrö (2022). Artikkelissaan hän tarkastelee erilaisia pyhiä järjestyksiä nykysuomessa. Kyyrö samaistaa kansalaisuskonnon pyhiin järjestyksiin, jotka kytkeytyvät kansakuntaan. Tutkielman analyysin kannalta oleellista on Kyyrön havaitsemat kaksi kansalaisuskontoa tai pyhän järjestystä suomalaisessa yhteiskunnassa: arvokonservatiivinen ja arvoliberaali pyhän järjestys. Edellä mainitut suomalaisen yhteiskunnan pyhän järjestykset eivät itsessään ohjaa aineistoanalyysiä, mutta ne toimivat vertailupohjana aineistosta nouseville havainnoille.

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Presidenttiehdokkaiden linjapuheet ja vaalitentit

Aineistona toimivat presidenttiehdokkaiden pitämät puheet kampanjointinsa alussa sekä valikoiduissa vaaliteenteissä. Pidän kampanjanavauspuheita ehdokkaiden kampanjoinnin keskeisimpinä puheina. Näissä puheissa ehdokkaat esittävät keskeisimmät kampanjateemansa.

Olen koostanut aineiston internetissä vapaasti saatavilla olevista videotallenteista sekä ehdokkaiden blogeissa julkaistuista teksteistä. Olen pyrkinyt löytämään presidenttiehdokkaiden puheet ensisijaisesti videotallenteina, jotta voin varmistua pidetyn puheen sisällöstä. Moni ehdokas on julkaissut puheensa myös kirjallisena versiona verkkosivuillaan ja käytänkin näitä versioita, kun en ole löytänyt kyseistä puhetta tallenteena. Suurimman osan puheista olen kuitenkin löytänyt tallenteina joko Yleisradion Areena-suoratoistopalvelusta tai Youtube-videoalustalta. Olen litteroinut puheet. Aineistoa kertyy paljon, sillä olen valinnut sisällyttää aineistoon kaikki presidenttiehdokkaat. En ole halunnut tarkoituksenmukaisesti rajata ehdokkaita, sillä haluan saada kokonaiskuvan vaalien ehdokkaiden tavasta määrittää kansakuntaa.

Vuoden 2024 presidentinvaaleissa oli ehdolla yhteensä yhdeksän henkilöä. Ehdolle asettumiseen on kaksi reittiä. Ensimmäkin jokaisella edellisissä eduskuntavaaleissa kansanedustajan eduskuntaan saaneella puolueella on oikeus asettaa oma presidenttiehdokkaansa vaaleihin. Näin toimikin kaikki paitsi kaksi puoluetta, Vihreät ja Keskusta, jotka asettuivat tukemaan valitsijayhdistyksen kautta ehdolle asettuneita jäseniään. Toinen reitti ehdokkaaksi onkin valitsijayhdistys, joka on 20 000:n äänioikeutetun muodostama kannatusyhdistys. Yhteensä kolme ehdokasta asettui ehdolle kannattajayhdistyksen kautta. Alla on taulukko aineistona toimivista ehdokkaiden puheista. Taulukko on järjestetty ehdokkaiden osalta aakkosjärjestykseen. Ehdokkaan nimen alapuolelle on merkitty ehdokkaaksi asettaman tai ehdokasta tukevan puolueen virallinen nimi. Kampanjanavauspuheen yhteyteen on merkitty puheen puheenpitopaikka, ajankohta sekä kesto. Näiden lisäksi taulukoon on merkitty, miten kyseiseen puheeseen viitataan analyysissä. Mainitsen puheita pitopaikan, sillä pidän sitä oleellisena kontekstina puheille. Useimmat puheet on pidetty oman puolueen kokouksissa, mistä syystä puheiden kuulijakunta koostuu lähinnä omasta puolueenväestä. Taulukon alla esittelen presidenttiehdokkaat vaalien lopputuloksen mukaisessa järjestyksessä.

Ehdokas	Linja-puhe [kesto]	Ylen yksilötentti
Mika Aaltola (Valitsijayhdistys)	Tiedotustilaisuus 3.8.2023, Svinhufvudin museo. [19 min] (Aaltola 2023)	Mika Aaltolan 3 min puhe ja yksilötentti 5.1.2024. Yle. (Aaltola 2024)
Li Anderson (Vasemmistoliitto)	Puhe puoluevaltuustolle ehdokkaaksi nimittämisen yhteydessä 15.10.2023 [23 min] (Anderson 2023)	Li Andersson 3 min puhe ja yksilötentti 9.1.2024. Yle. (Andersson 2024)
Sari Essayah (Suomen Kristillisdemokraatit, KD)	Kampanjanavaus KD:n puoluehallituksen kokouksessa 28.10.2023 [20 min] (Essayah 2023)	Sari Essayahin 3min puhe ja yksilötentti 10.1.2024. Yle. (Essayah 2024)
Pekka Haavisto (valitsijayhdistys, Vihreä liitto)	Kampanjanavauspuhe 3.10.2023 [22 min] (Haavisto 2023)	Pekka Haavisto 3 min puhe ja yksilötentti 8.1.2024. Yle. (Haavisto 2024)
Jussi Halla-aho (Perussuomalaiset)	Kampanjan avaus 1.12.2023 [17 min] (Halla-aho 2023)	Jussi Halla-aho 3 min puhe ja yksilötentti 4.1.2024. Yle. (Halla-aho 2024)
Harry Harkimo (Liike Nyt)	Kampanjan avaus Liike Nytin puoluepäivillä 28.6.2023 [13 min] (Harkimo 2023)	Harry Harkimo 3 min puhe ja yksilötentti 12.1.2024. Yle. (Harkimo 2024)
Olli Rehn (valitsijayhdistys, Suomen Keskusta)	Puhe Keskustan ylimääräisessä puoluekokouksessa 23.09.2023 [29 min] (Rehn 2023)	Olli Rehn 3 min puhe ja yksilötentti 15.1.2024. Yle. (Rehn 2024)
Alexander Stubb (Kansallinen Kokoomus)	Linjapuhe Kokoomuksen puoluekokouksessa 18.11.2023 [1h 10 min] (Stubb 2023)	Alexander Stubb 3 min puhe ja yksilötentti 17.1.2024. Yle. (Stubb 2024)
Jutta Urpilainen (Suomen sosiaalidemokraattinen puolue, SDP)	Puhe puoluevaltuuston ylimääräisessä kokouksessa 2.12.2023 [22min] (Urpilainen 2023)	Jutta Urpilainen 3min puhe ja yksilötentti 3.1.2024. Yle. (Urpilainen 2024)

Taulukko 1.

Ylen Suuri vaalikeskustelu 21.12.23 [2 h] (Ehdokkaan nimi SVK, 2023)	Ylen Suuri vaalikeskustelu 25.1.2024 [2 h] (Ehdokkaan nimi SVK, 2024)
--	---

Taulukko 2.

Presidentinvaalit voitti Kokoomuksen ehdokas Alexander Stubb. Hän on Kokoomuksen entinen puheenjohtaja ja pääministeri. Toiselle kierrokselle Stubbia vastaan äänestettiin valitsijayhdistyksen kautta ehdolla ollut Pekka Haavisto. Haavisto on Vihreiden pitkäaikainen kansanedustaja ja Vihreät asettuivatkin tukemaan Haavistoa vaaleissa. Perussuomalaiset asettivat ehdolle entisen puolueen puheenjohtajan ja istuvan eduskunnan puhemiehen Jussi Halla-ahon.

Toinen valitsijayhdistyksen kautta ehdolle asettunut ehdokas oli Olli Rehn, jota asettui kannattamaan Keskustapuolue. Rehnin poliittinen tausta on Keskustapuolueessa. Vasemmistoliiton ehdokkaana vaaleissa oli puolueen puheenjohtaja Li Andersson. SDP:n (Suomen Sosiaalidemokraatit) ehdokkaaksi valittiin puolueen entinen puheenjohtaja ja istuva EU:n kansainvälistä kumppanuuksista vastaava komissaari Jutta Urpilainen. Kristillisdemokraattien ehdokkaana puolestaan oli puolueen puheenjohtaja Sari Essayah. Kolmas valitsijayhdistyksen kautta ehdokkaaksi asettui Ulkopoliittisen instituutin johtaja ja politiikan tutkija Mika Aaltola. Hän ei ole aiemmin toiminut politiikassa, mitä hän myös kampanjassaan korosti. Harry ”Hjallis” Harkimo asetettiin Liike Nyt -puolueen ehdokkaaksi. Hän on puolueen puheenjohtaja ja ainoa kansanedustaja.

Aineistossa huomion arvoista on se, etteivät presidenttiehdokkaat ole aineistossa tasaisesti edustettuina. Ehdokkaiden puheiden pituus ja saatavilla olevien puheiden määrä vaihtelee huomattavastikin ehdokkaiden välillä. Esimerkiksi Alexander Stubbin linjapuhe Kokoomuksen presidenttiehdokkuuden virallisen vastaanoton yhteydessä kestää yli reilusti yli tunnin, siinä missä monen muun ehdokkaan puheet kestävät viidestätoista puoleen tuntiin. Myös vaalitenteissä ehdokkaiden puheiden pituus vaihtelee. Ei olisikaan realistista odottaa, että ehdokkaiden puheet olisivat täysin samanpituisia. Ehdokkaiden epätasainen edustus aineistossa ei käänny tutkimuskysymyksiä vastaan, sillä tarkoitus ei ole keskittyä puheiden vertailuun, vaikka ehdokkaiden väliset erot huomioinkin. Kiinnitän aineistossa huomion kansakunnan pyhittämistä toteuttavaan puheeseen. Tästä syystä ehdokkaiden erimittaiset puheet eivät ole ongelma. On kuitenkin syytä huomioida, että ehdokkaiden epätasainen edustus aineistossa on yksi aineiston piirre.

Ehdokkaiden puheiden lisäksi sisällytän aineistoon Yle Tv 1:ssä esitetyt yksilövaalitentit. Yksilötentteissä kukin ehdokas pitää kolmen minuutin mittaisen puheen, jonka jälkeen ehdokasta tentataan ja lopuksi hän vastaa katsojien lähettämiin kysymyksiin. Tentissä on läsnä myös kaksi politiikan asiantuntijaa, jotka arvioivat puheen ja tenttien välissä ehdokkaan vastauksia. Asiantuntijakommentit suljen aineiston ulkopuolelle.

Puheiden ja yksilövaalitenttien lisäksi aineistoon kuuluu kaksi vaalitenttiä, joissa kaikki ehdokkaat ovat edustettuina. Valitsin aineistoon kaksi Ylellä esitettyä Suurta vaalikeskustelua. Näissä jokainen ehdokas on edustettuna.

4.2 Eettinen pohdinta ja reflektio

Eettinen pohdinta kuuluu jokaiseen tutkimuksessa tehtävään valintaan. Usein pohdinta keskittyy tutkimuksessa kahteen osa-alueeseen, joista yleensä keskeisin on aineistoon liittyvä kysymykset sen keräämisestä, säilyttämisestä ja käsittelystä. Samassa kohtaa pohditaan myös tutkittavien henkilötietojen suojaamista. Tämän tutkielman aineistoon ei liity samalaista eettistä pohdintaa. Sen sijaan eettinen pohdinta keskittyy tutkielmassa tutkijaposition ja reflektion toteuttamiseen.

Tutkimuksen kohteena on johtavaan poliittiseen asemaan ehdolla olevien henkilöiden puheet. Aineistoon ei siis liity yksityisyydensuojaan tai tutkimuskohteen haavoittuvuuteen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Sen sijaan eettinen pohdinta painottuu tutkielmassa omaan tutkijapositioni ja tutkimuksen aikana tehtyjen valintojen reflektioon.

Huomionarvoista eettisen pohdinnan kannalta on myös etäisyyteni aineiston. Aineisto koostuu valmiiksi olemassa olevista äänitteistä tai dokumenteista, jotka olen koonnut yhteen. Tämä eroaa asetelmasta, jossa aineisto muodostetaan vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Näin olen välttynyt esimerkiksi emotionaalisesti latautuneilta tilanteilta ja niihin liittyvältä eettiseltä pohdinnalta (vrt. Guillem & Gillan 2004).

Jokainen valinta tutkielmassa vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Valitsemani näkökulma aineistoon on valinta, joka automaattisesti sulkee muut näkökulmat ja niiden mahdollistavat tulokset. Näkökulmien moninaisuudesta puhutaan myös sosiaalisina todellisuuksina yhden ainoan sosiaalisen todellisuuden sijaan. (ks. Eskola & Suoranta 1998, 103.) Tutkija onkin aina osa sitä sosiaalista maailmaa, johon tutkimus sijoittuu. Tutkimuksen historiallinen konteksti vaikuttaaakin siihen, miten tietoa tuotetaan. Refleksiivisyys leikkaa läpi koko tutkimuksen: jokaista tutkielmassa tehtyä valintaa arvioidaan. (Högbacka & Aaltonen 2015, 12–13.)

Elizabeth Adams St. Pierre (2009, 331) on kirjoittanut refleksiivisyydestä sen ajattelemisena, miten ajattelemme. Onkin tärkeää kyseenalaistaa omia valintojaan ja pohtia, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet valintoihin. Minun on erityisesti analyysivaiheessa kiinnitettävä huomiota omiin ennakkokäsityksiini. En saa antaa omien poliittisten mielipiteideni vaikuttaa tutkimukseen. On huomionarvoista, että olen itse myös äänioikeutettu ja käytin äänioikeutta tarkastelun alla olevissa vaaleissa. Minulla on siis oma preferenssini ehdokkaiden suhteen. Preferenssi ei kuitenkaan tarkoita kritiikitöntä suhtautumista. Joka tapauksessa poliittisten näkemysten ei tule vaikuttaa ehdokkaiden puheiden valintaan tai analyysiin. Tätä vaaraa

tutkimuksessa loiventaa itse tutkimuskohde: kansakunnan ja kansalaisuskonnon rakentuminen. Huomio ei keskity yksittäisiin ehdokkaisiin vaan laajempaan kokonaisuuteen. Toki ehdokkaiden väliset mahdolliset erot kansakunnan rakentamisessa tulevat huomioiduiksi.

Mats Alvesson ja Kaj Sköldbberg (2018, 326) ovat korostaneet tutkimuksen poliittisen, sosiaalisen ja historiallisen kontekstin vaikutusta tutkimukseen. Positoni sisäryhmäläisenä, toisin sanoen Suomen kansalaisena, joka on kasvatettu ajatukseen kuulumisesta tietynlaiseen suomalaisen kansakuntaan, on oleellista ottaa huomioon. Vaikka tutkijana pyrin ottamaan askeleen etäisyyttä tähän kontekstiin, en voi pyyhkiä tätä taustaa pois enkä katsoa aineistoa täysin ulkopuolisen, suomalaisesta kansakuntakuvastosta irrallaan kasvaneen, silmin. Tämä sisäryhmäläisyys on sekä etu että haaste. Tunnistan kulttuurisia viittauksia, mutta samalla vaarana on, että tuttuus estää havaitsemasta asioita, jotka olen sisäistänyt kasvamassani ympäristössä. Myös tästä syystä reflektio on merkittävässä roolissa koko tutkimusprosessin ajan.

4.3 Sisällönanalyysi ja analyysin eteneminen

Tutkielma sijoittuu metodologisella kartalla laadullisen tutkimuksen piiriin. Analyysin välineenä käytän sisällönanalyysiä, joka on useilla eri laadullista tutkimusta tekevilla tieteenaloilla paljon käytetty työkalu aineiston purkamiseen. Tässä luvussa esittelen sisällönanalyysiä ja kuinka käytän sitä aineiston purkamisessa. Lopuksi esittelen analyysin etenemistä.

Sisällönanalyysi on analyysimenetelmä, joka mahdollistaa aineistosta laajan tietomäärän purkamisen ja samalla löydösten asettamisen kulttuuriseen ja historialliseen kontekstiin (Nelson ja Woods 2011, 170). Tästä syystä olen valinnut sen analyysimenetelmäksi.

Sisällönanalyysin heikkoudeksi katsotaan se, että se perustuu loppujen lopuksi tutkijan tekemiin tulkintoihin aineistosta. Analyysissä rakentuvat merkitykset ovat riippuvaisia tutkijan valitsemista teoreettisista työkaluista, jotka ohjaavat tutkijan huomiota ja tulkintojen tekemistä. Tämän tutkielman kannalta kansalaisuskonto sekä siihen liittyvä pyhän käsite koostavat tutkielman teoreettiset raamit, jotka ohjaavat tulkintoja. Onkin huomioitava, ettei merkityksiä ”löydetä” aineistosta, vaan ne rakennetaan. Tästä syystä samasta aineistosta voidaan rakentaa hyvin erilaisia tulkintoja riippuen tutkimuskysymysten sekä teoreettisen viitekehyksen valinnasta. (Nelson ja Woods 2011, 175; Tuomi ja Sarajärvi 2018, 142.) Näistä syistä reflektio ja tekemieni valintojen esiin kirjoittaminen ovat oleellisia tapoja näiden heikkouksien korjaamiseksi. Seuraavaksi esittelenkin sisällönanalyysia menetelmänä ja esittelen, kuinka olen käyttänyt sitä aineiston purkamisessa.

Sisällönanalyysi toimii työkaluna aineiston järjestelylle johtopäätösten tekemistä varten. Aineiston järjestely voi olla teoriaohjaavaa, aineisto- tai teorialähtöistä. Tässä tutkielmassa analyysi on teoriaohjaavaa. Analyysia siis ohjaa teoreettinen viitekehys kuitenkin aineiston omaa ääntä vaientamatta. Tarkoituksena ei siis ole teorian testaaminen, vaan uusien näkökulmien avaaminen tukeutumalla samalla aiempaan tutkimukseen. (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 117, 109–110.) Tämän tutkielman analyysiä siis ohjaa kansakunnan pyhittämistä ja kansalaisuskonnosta aiemmin kirjoitettu ja tutkittu.

Aineiston analyysi lähtee liikkeelle aineiston purkamisesta erilaisiin luokkiin. Tätä vaihetta kutsutaan myös koodaukseksi. Teoriaohjaavassa lähestymisessä koodauksen näkökulmaksi otetaan tietoisesti jokin teoria. Tässä lähestymistavassa aineistoa pidetään jo valmiiksi kuvauksena tai esityksenä jostakin. (Eskola ja Suoranta 1998, 109, 111.) Tässä vaarana toki on aineiston pakottaminen ennalta määrättyihin raameihin, jolloin jotain oleellista aineistosta voi jäädä huomioimatta. Tämä on hyvä huomioida analyysin johtopäätöksiä arvioidessa. Tässä tutkielmassa on tietoisesti valittu kansalaisuskonto näkökulmaksi, jolla aineistoa lähestytään.

Poimittuani aineistosta kohdat, jotka liittyivät asettamiini tutkimuskysymyksiin, teemoittelin nämä kohdat teoreettista viitekehystä käyttäen (Tuomi ja Sarajärvi 2018, 104–105). Kansalaisuskonnon määritelmä kansakunnan jakamien arvojen ja päämäärien pyhittämisenä johti aineiston kahteen pääkategoriaan. Tämä jaottelu syntyi osin aineiston ehdoilla sen perusteella, millaiset teemat aineistossa toistui sekä teoreettisen viitekehysten ohjaamana siltä osin, että kiinnitin aineistossa huomioni käyttämäni kansalaisuskonnon määritelmän mukaisesti kansakunnan pyhittämiin arvoihin ja päämääriin. Aineistoa läpikäydessäni huomasin puheissa toistuvan samoja teemoja, joita aiemmassa tutkimuksessa on havaittu suomalaisille pyhiksi kuten turvallisuus ja ihmisarvo (Pessi ym. 2018, 47) sekä hyvinvointivaltio (Kyyrö 2022).

Analyysi etenee seuraavasti. Olen ensin hahmottanut aineistosta erilaisia pyhän järjestyksiä: demokratia, turvallisuus, ihmisarvo sekä tasa-arvo. Sen jälkeen puran, miten aineistossa näillä arvoilla pyhitetään kansakuntaa. Näitä tapoja ovat ne, miten ne määrittelevät kansakuntaa rakentamalla sen historiallista omaelämäkertaa ja suhdetta muihin kansakuntiin (Reeh 2009). Kiinnitän huomiota siihen, miten kansakunnan päämäärät aineistossa rakentuvat (Mahlamäki 2005, 212). Näiden kansakuntaa määrittävien tapojen ohella tarkastelen, miten pyhää järjestys aineistossa rakentuu. Tässä lähestymistapaani ohjaa ajatus siitä, että pyhä tulee näkyväksi tilanteissa, joissa se tulee kyseenalaistetuksi (Kyyrö 2022; 2018, 247–248). Analyysissä puran näitä tapauksia pyhän järjestysten törmäyksistä.

5 Analyysi

5.1 Demokratia ja tasavalta Suomi

5.1.1 Omakuvan rakentuminen

Aineistossa toistuu puhe Suomesta demokratiana ja demokratiasta Suomea määrittävänä arvona. Demokratian keskeisyyttä Suomelle ja suomalaisuudelle ei kyseenalaisteta, vaan se jaetaan ehdokkaiden puheissa kautta linjan. Demokratia-sanalla ehdokkaat puhuvat tasavaltalaisuudesta ja vapaasta yhteiskunnasta, johon liittyy muun muassa sananvapaus. Aineistossa nämä teemat esiintyvät usein yhdessä ihmisarvon ja tasa-arvon, joita käsittelen alemmissä luvuissa tarkemmin. Nämä toistuvat rinnastukset kuvaavat erottelemieni kategorioiden tiivistä suhteesta toisiinsa. Tässä luvussa puran sitä, miten ajatuksella demokratiasta rakennetaan kansakunnan omakuvaa ja sen rakentumista suhteissa muihin sekä kuinka tällä luodaan ajatusta yhteenkuuluvuudesta kokoamalla kansakunta jaetun arvon, demokratian, taakse.

Puheissa toistuu demokratia Suomelle keskeisenä arvona. Demokratia toimii Suomea kuvaavana ”perusarvona” (Rehn 2023), jonka päälle Suomen yhteiskuntaa on rakennettu. Puhe demokratiasta ja tasavaltalaisuudesta toistuu toisten ehdokkaiden puheissa enemmän kuin toisten, mutta se on kuitenkin edustettuna lähes kaikkien ehdokkaiden puheissa jollakin tapaa.

Demokratia toimii kansakunnan sosiaalista koheesiota rakentavana arvona. Vaikka puheissa toistuu huoli kansakunnan kahtiajakautumisesta, kuvataan demokratiaa arvona, jonka kaikki suomalaiset jakavat. Esimerkiksi Jussi Halla-aho, joka kysyttäessä muutoin kyseenalaistaa sanan ”arvo”, mainitsee kuitenkin suomalaisten jakavan ajatuksen erimielisyyksien sietämisestä, minkä hän mainitsee demokratialle keskeisenä (Halla-aho 2024).

Demokratiaa Suomea kuvaavana arvona rakennetaan viittauksilla historiaan. Ehdokkaat eivät kuitenkaan viittaa mihinkään yksittäiseen tapahtumaan historiassa (vrt. Reeh 2009), vaan yleisesti kansakunnan menneisyyteen. Esimerkiksi Pekka Haavisto sanoo kampanjanalointupuheessaan: ”Vapaat vaalit ovat etuoikeus, jonka arvon me suomalaiset olemme ymmärtäneet koko Suomen itsenäisen historian ajan” (Haavisto 2023). Tässä lainauksessa tiivistyy edellä mainittu ajatus siitä, että demokratia on perustavanlaatuinen osa suomalaista kansakuntaa. Haaviston toteamus kuvaa kansakunnan jakamaa arvoa, jonka juuret ulottuvat koko valtion itsenäisen historian. Kansakunnan yhtenäisyyttä rakennetaan viittaamalla historian pitkään

kaareen. Tämä historiaan viittaaminen ja Suomen olleen aina demokraattinen rakentaa sosiaalista koheesiota, yhdistää kansakuntaa yhteisen arvon ympärille.

Demokratia nähdään kyseenalaistamattomana asiana, jota tulee puolustaa. Aineistossa noussekin esiin koettu tarve puolustaa demokratiaa niin sisäisiltä kuin ulkoisilta uhilta. Sisäisinä uhkina mainitaan kansakunnan jakautuminen ja tahot, jotka ovat kyseenalaistaneet demokraattisten instituutioiden arvovallan (Stubb 2023). Puheissa toistuu demokratian ja oikeusvaltion puolustaminen (Stubb 2023; Aaltola 2024; Urpilainen 2023). Demokratian ja vapauden puolustaminen kehystää aineistossa myös sitä, miten kansakunta asemoituu suhteessa muihin. Pekka Haavisto (2023) puhuu demokratiasta poikkeuksena ja etuoikeutena, kun taas Alexander Stubb (2023) korostaa Suomea maailman mallimaana.

Liberaali demokratia on yksi niistä asioista (tasa-arvon ja ihmisoikeuksien lisäksi), joka tekee Suomesta erityisen maailmassa. Suomen erityisyyttä maailmassa rakennetaan aineistossa valjastamalla historia sekä korostamalla demokraattista Suomea poikkeuksena maailmassa. Historiaa käyttäessään ehdokkaat viittaavat erityisesti kylmän sodan päättymiseen ja Neuvostoliiton hajoamiseen. Kylmän sodan jälkeisenä aikana puhutaan vallinneen virheellinen käsitys liberaalin demokratian voittokulusta ja ”että kaikki maailman 200 kansallisvaltiota kääntyy kohti Suomea - eli liberaalia demokratiaa - - ” (Stubb 2023). Suomi kuvataan esimerkkinä muulle maailmalle. (Stubb 2023; Halla-aho 2024; Haavisto 2023.) Suomen erityisyys maailmassa rakentuu siis jännitteiselle suhteelle Suomesta poikkeuksena ja erityisyytenä, jonka esimerkkiä kohti muun maailman oletetaan haluavan. Aineistossa kuitenkin myös huomioidaan se, että näin ei ole käynyt.

Göran Gustaffson (2000, 184) on esittänyt, että Ruotsissa vallitsi maailmansotien jälkeen samanlainen ajatus Ruotsista erityisyytenä maailmassa. Gustaffson rinnastaa tämän yhdysvaltalaiseen kansalaisuskontoon, joka pyrkii legitimoimaan Yhdysvaltojen paikkaa historiassa. Aineistossa onkin havaittavissa samanlaista Suomen asettamista erilleen muista. Demokratia toimii kansakunnan pyhittämisen välineenä.

Demokratia toimii aineistossa siis kansakuntaa sisäisesti yhdistävänä että ulospäin legitimoivana järjestyksenä. Tämän lisäksi sillä rakennetaan laajempaa yhteenkuuluvuutta ”länteen” ja Eurooppaan ja ylikansallisiin instituutioihin kuten Natoon ja EU:hun. Demokratia ja siihen liittyvät muuta arvot kuten sananvapaus määritetään läntiseksi, eurooppalaiseksi sekä suomalaiseksi arvoiksi. (Stubb 2023, Rehn 2024, Andersson 2024). Tällä perustellaan Suomen kuuluvuutta laajemmin ”länteen”. Demokratian ja lännen ajatusten yhteenliittyminen

rakentuu siitä, että demokratia on jaettu arvo, joka yhdistää eri kansakunnat yhdeksi laajemmaksi kokonaisuudeksi, jota nimitetään ”länneksi”.

Demokratiasta rakentuu aineistossa keskeinen osa kansakuntaa. Ajatusta rakennetaan viittauksilla yleisesti kansakunnan jaettuun historiaan, jossa Suomi on aina ollut demokratia. Demokratia ilmentää aineistossa pyhää, jonka kansakunnan ”me” ovat aina jakaneet. Demokratiasta rakentuu siis aineistossa pyhä, jolla kansakuntaa sidotaan yhteen. Toisaalta demokratialla myös legitimoidaan kansakunnan ja valtion paikkaa maailmassa. Sillä rakennetaan ajatusta Suomen erityisyydestä muiden kansakuntien joukossa.

5.1.2 Kansakunnan paikantuminen suhteessa muihin

Demokratiasta rakentuu aineistossa perustavanlaatuinen osa Suomea. Tätä omakuvaa rakennetaan suhteessa toisiin valtioihin (Reeh 2009). Toiset valtiot toimivat joko vastakuvina demokraattiselle Suomelle, jonka itseymmärrystä rakennetaan ja vahvistetaan vertaamalla sitä toiseen. Toisaalta demokratiaa käytetään laajempiin kollektiiveihin kuulumisen legitimointiin (Kyyrö ja Mahlamäki 2024, 205).

Demokraattisen Suomen vastakuvana aineistossa toistuu Venäjä, jonka hyökkäys Ukrainaan uhkaa Suomea ja suomalaisia arvoja, demokratiaa ja ihmisarvoa. Samalla suomalaiset arvot yhdistetään laajemmin länsimaihin ja Suomesta rakentuu koko ”läntisten arvojen” etulinjan puolustaja yhteistä uhkaa, Venäjää, vastaan.

Siinä missä Suomen omakuvaa rakennetaan demokratian ja vapauden ympärille, kuvataan Venäjä näiden arvojen vastakohtana: autoritaarisena ja aggressiivisena. Suomen omakuvaa rakennetaan viittaamalla Suomen historialliseen suhteeseen Venäjään. Suomen rakentuminen demokratian, vapauden, ihmisarvon ja tasa-arvon ympärille rinnastetaan Venäjään, ”jossa ei ole koskaan ollut demokratiaa siinä muodossa kuin me sen määrittelimme” (Andersson 2023).

Venäjän uhka konkretisoituu sen hyökkäyksellä Ukrainaan, mutta Venäjän vastakuvaa rakennetaan myös viittauksilla historiaan. Puheissa toistuu Venäjä maantieteellisenä naapurina, jonka haasteet kiteytyvät tunnettuun sanaparteen ”maantieteellemme emme voi mitään” (esim. Rehn 2023). Sitaatti on viittaus talvisotaan, jota edeltäen Stalinin esitetään lausuneen sanat presidentti Paasikivelle. Fraasi kiteyttää myös puheissa toistuvat ideat siitä, että Suomen on *selviydyttävä* Venäjän naapurissa (Rehn 2024). Venäjästä rakentuu iso paha, jolta pienen Suomen on historiansa aikana täytynyt suojautua.

Historiasta ammennetaan viittaamalla Suomen sotiin joko suoraan tai epäsuoraan. Yleensä sotiin viitataan, kun kerrotaan Suomen kuulumista länteen. Esimerkiksi Olli Rehn lainaa sotaveteraani isoisänsä sanoja EU-äänestyksen aikana: ”Totta kai minä äänestin puolesta. Minä katsoin viisi vuotta itään. Sen jälkeen olen katsonut vain länteen.” (Rehn 2023). EU-jäsenyyttä on pidetty yhtenä merkittävänä Suomen historiallisena tapahtumana (Torsti 2012, 100) tai kansakunnan koitoksena (Kyyrö 2022). EU-jäsenyys ilmentää aineistossa Suomen läntisyyttä.

Aiemmassa tutkimuksessa Suomen Nato-jäsenyydestä on nähty rakennetun kansakunnan kohtalonomainen päätepiste Suomen asettumiseksi osaksi länttä (Kyyrö ja Mahlamäki 2024, 216–217). Myös presidenttiehdokkaiden puheissa rakentuu samanlaista Suomen historian rakentamista tasaiseksi etenemiseksi kohti länttä (Stubb 2023; Rehn 2023). Toisaalta puheissa toistetaan myös samaan aikaan sitä, että Suomi on aina ollut läntinen demokratia (Stubb 2023). Jere Kyyrö on tarkastellut sotaveteraanien käyttöä symboleina erilaisten päämäärien legitimoimiseksi (Kyyrö 2019, 171, 249). Rehnin viittaus sotaveteraani-isoisäänsä näyttäytyykin Suomen läntisyyden legitimoimisena. Viittaukset sotaveteraaneihin eivät tässä aineistossa kuitenkaan ole kovinkaan suuresti edustettuna.

Toinen tapa, jolla sotiin puheissa viitataan, on Suomen samaistuminen Ukrainan kärsimykseen: ”Suomalaisille ei tarvitse selittää miksi Ukrainan tukeminen on tärkeää” (Halla-aho 2024). Myös Urpilainen puhuu suoraan samasta linkistä historiaan: ”Suomalaisille Ukrainan johdonmukainen tukeminen on helppo ymmärtää – oman kokemuksemme kautta” (Urplainen 2023). Analysoin tätä Ukrainaan samaistumista tarkemmin seuraavassa alaluvussa. Tässä kohtaa on huomionarvoista, kuinka tällä peilataan suhdetta Venäjään. Venäjä asemoituu näillä viittauksilla historialliseksi uhaksi.

Venäjän vastakuva demokraattiselle Suomelle rakentuu Venäjän autoritarismin historiallisiin kuvauksiin. Venäjän historiaa kuvataan ”vahvojen johtajien” historiana (Andersson 2023) esimerkiksi listaamalla Venäjää hallinneiden johtajien nimiä tsaareista Putiniin (Haavisto 2023; Rehn 2024). Tavallisen kansan historiallinen etäisyys valtaan (Andersson 2023) ja hallintoon sekä kansan passiivisuus (Halla-aho 2024) asettuu aineistossa kontrastiksi Suomen demokraattisuuden julistamiselle. Esimerkiksi Haavisto korostaa linjapuheessaan kansalaistoimintaa kannattajakorttien keräämisessä ja sanoo ”tasavallan puhuneen” (Haavisto 2023). Suomen demokratian ja kansalaisten osallistumisen korostaminen rakentaa kansakunnan omakuvaa samaan aikaan kun venäläisen yhteiskunnan ”autoritäärisen hallinnon” (Rehn 2023) historia rakentaa omakuvulle vastinparin, josta otetaan etäisyyttä. Tämän eron rakentamisessa myös

historia valjastetaan selittämään tämän eron suhteellista pysyvyyttä listaamalla johtajia (Haavisto 2023).

Suomen ja Venäjän tarinat ovat monella tapaa linkittyneet toisiinsa, mutta etäisyys näiden kansakuntien välille rakentuu jo menneisyydestä. Menneisyydestä rakentuu demokraattisten ja tasavaltalaisten arvojen Suomi, jonka on ollut tultava toimeen autoritaarisen naapurinsa kanssa. Vaikka ehdokkaat korostavat puhuvansa Venäjän hallinnosta ja Putinista, on puheilla kuitenkin myös laajemmin venäläistä yhteiskuntaa ja venäläistä kansakuntaa määrittävä vaikutus. Li Andersonin lainaus kuvaa tätä:

”Se [Venäjä] on maa, jossa ei ole koskaan ollut demokratiaa siinä muodossa kuin me sen määrittelemme. Vahvat johtajat ovat seuranneet toisiaan hyvin erilaisissa yhteiskuntajärjestelmissä, ja kansalaisten rooli on jäänyt politiikasta irralliseksi ja etäiseksi.” (Andersson 2023.)

Tässä lainauksessa kuvattu kansalaisten rooli rinnastuu puheissa toistuvaan suomalaiseen demokraatiapuheeseen ja rakentaa erontekoa näiden kahden kansakunnan välille. Erontekoa vahvistaa tämän eron pohjaamista historiaan. Toisaalta myös eroa Venäjän hallinnon ja kansan välillä nostetaan esiin. Esimerkiksi Rehn korostaa suomalaisten ymmärtävän erottaa Venäjän aggressiivisen valtion ja yksittäisten kansalaisten välillä (Suuri vaalikeskustelu 2023).

Demokratian lisäksi Venäjästä rakentuu Suomen vastakuva myös turvallisuuden osalta. Suomea kuvataan rauhanvälittäjäksi ja rajojaan puolustavaksi kun taas Venäjä kuvataan aggressiiviseksi ja imperialistiseksi. Vaikka aineistossa Venäjästä maalataan Suomelle lähes ikuinen turvallisuusuhka (Stubb 2023; Aaltola 2023) ja tässä mielessä staattinen, kuvaavat he Venäjän dynaamisuutta. Haavisto (2023) puhuu aaltoliikkeestä, jossa erilaiset johtajat ovat seuranneet toisiaan aina Gorbatšovista Putiniin. Osa ehdokkaista puhuu Venäjän liukumisesta aggressiiviseksi tyranniaksi (Halla-aho 2024; Aaltola 2024; Haavisto 2023). Tämä pieni viittaus muutumiseen antaa ymmärtää, ettei Venäjä-kuva ole staattinen. Puhe Venäjän muutoksesta toimii myös vastakuvana stabiilille demokraattiselle Suomelle.

Venäjän ohella myös Kiina rakentuu yhdeksi merkittäväksi toiseksi. Erityisesti Venäjä, mutta myös Kiina, rakentuvat aineistossa uhaksi läntiselle järjestykselle, demokratialle ja vapaudelle. Tähän uhkaan on vastattava kollektiivisesti yhtenä Eurooppana tai ”läntenä”. Esimerkiksi Haavisto puhuu ”terveen kilpailun rajojen” näyttämisestä Kiinalle ja tämä on Haaviston mukaan tehtävä yhdessä ”demokraattisen maailman” kanssa (Haavisto 2023). Aaltola puolestaan varoittaa: ”Idän suurvallat ovat jo vuosia varustautuneet muuttamaan maailmaa

vähemmän demokraattiseksi - - ” (Aaltola 2024). Kiina ja muut ei-demokratiat rakentuvat aineistossa Venäjän ohella merkittäviksi toisiksi, joihin etäisyyttä ottamalla rakennetaan kansakunnan omakuvaa. Suomi sen sijaan liitetään osaksi demokraattisia maita, joiden kanssa Suomen on tehtävä yhteistyötä kuten Haavisto (2023) puhuessaan taloudellisesta riippuvuudesta Kiinaan irtautumisessa.

”Toiseksi” aineistossa ilmenee myös globaali etelä, josta ehdokkaat eivät rakenna uhkaa vaan kohteen, johon Suomen ja laajemmin lännen tulee pyrkiä vaikuttamaan. Erityisesti Alexander Stubb tuo esiin taistelua demokratian ja autoritarismin välillä, ja kuinka globaali etelä on tässä taistelussa vaa’an kieliasemassaa. Stubbin puheessa globaalista etelästä rakentuu idän ja lännen taistelukenttä, jossa käydään ”sielujen taistelua” (Stubb SVK 2024). Globaalin etelän maat tulee johdattaa kohti demokratiaa pois idän epädemokratioiden vaikutuspiiristä.

Puolustusliitto Natoon liittyminen esitetään luonnollisena ja vääjäämättömänä lopputuloksena Suomen kuulumiseen länteen. Suomi sidotaan osaksi laajempia kollektiiveja: ”länttä”, ”Eurooppaa” ja Pohjoismaita. Demokratia toimii erityisesti länteen ja Eurooppaan sitomisen välineenä. Venäjä ei toimi siis vastakohtana vain Suomelle vaan yleisesti lännelle ja läntiselle järjestykselle. Suomen kuulumista länteen rakennetaan viittaamalla jaettuihin arvoihin, joista demokratia toimii yhtenä keskeisenä. Puheissa rakentuu tarina Suomesta, joka on askel askeleelta kiinnittynyt osaksi länttä - tai nimenomaan osaksi läntisiä instituutiota. Tämän prosessiin päätepisteenä esitetään Suomen Nato-jäsenyys. Vaikka Suomen kiinnittyminen osaksi länttä esitetään prosessina, kuvataan Suomen aina jakaneen läntiset arvot ja näin itsessä aina kuuluneekin länteen. Tämä toistaa aikaisemmassa tutkimuksessa havaittua poliitikkojen toistamaa tarinaa Suomen Nato-jäsenyydestä vääjäämättömyytenä (Kyyrö ja Mahlamäki 2024, 212–213).

Länteen kuulumisen rakennetaan viitauksilla historiaan. Viittaukset kohdistuvat samoihin merkittäviin kohteisiin, mitä aiemmassa tutkimuksessa on esitetty kansakunnan rakentamiseksi: talvi- ja jatkosota sekä EU-jäsenyys (Mahlamäki ja Kyyrö 2024, 204). Rehn ammentaa legitimitettä sotaveteraaneilta (ks. Kyyrö 2019, 171, 249) kertoessaan isoisänsä Ville Valjakan kannan Suomen EU-jäsenyyteen kansanäänestyksen kynnyksellä: ”Totta kai minä äänestin puolesta. Minä katsoin viisi vuotta itään. Sen jälkeen olen katsonut vain länteen.” (Rehn 2023). Viiden vuodella viitataan toiseen maailmasotaan ja Suomen käymiin sotiin Venäjää vastaan. Venäjä rakentuukin aineistossa ei vain Suomen vaan lännen vastakuvaksi, johon peilaamalla omakuvaa rakennetaan.

Länteen kuulumista rakennetaan myös ajatuksella lännen jakamista yhteisistä arvoista. Näitä arvoja ovat ihmisarvo ja tasa-arvo, joita analysoin alempana tarkemmin, sekä tässä luvussa käsitelty demokratia. Kuten edellä kuvattu, demokratia rakentuu yhdeksi Suomea määrittäväksi pyhäksi. Demokratia ei määritä vain Suomea vaan myös laajempaa kollektiivia: länttä, joka koostuu kansakunnista, jotka jakavat samat arvot.

Venäjä ei toimi vain Suomen demokratian vastakuvana, vaan myös koko ”lännen” ajatuksen vastakohtana. Demokraattiset arvot sitovat Suomea osaksi länttä ja erottavat ”idästä” ja erityisesti Venäjältä. Tämä länteen liittäminen tapahtuu erityisesti suhteessa Venäjän uhkaan ”län-tisiä arvoja”, joista demokratia on yksi keskeisimpiä, kohtaan. Venäjän hyökkäystä Ukrainaan kuvataan merkittävänä tapahtumana, joka sinetöi Suomen kuulumisen osaksi länttä. Ehdokkaat toistavat, että Suomi on puolensa valinnut (Aaltola 2023, Stubb 2023).

5.1.3 Ukraina: Suomen kohtalo ja tehtävä maailmassa

Tässä luvussa tarkastelen, miten Venäjän hyökkäys Ukrainaan näyttäytyy aineistossa kriisinä pyhälle järjestykselle. Demokratia toimii laajemman kollektiivin, ”lännen”, liimana. Venäjän hyökkäys nähdään eksistentiaalisena uhkana koko demokraattiselle maailmalle. Kuten edellä kuvattu Suomi sidotaan osaksi laajempaa kollektiivia, ”länttä” tai Eurooppaa. Suomelle rakentuu kuitenkin erityinen tehtävä ja asema suhteessa muhin länsimaihin.

Venäjän hyökkäys Ukrainaan kuvataan aineistossa eksistentiaalisena kysymyksenä, ei vain Ukrainalle, vaan demokratialle ja laajemmin lännelle. Demokratia toimii puheissa Suomen omakuvan rakentamisen lisäksi myös Suomen liittämiseen osaksi laajempaa kollektiivia, länttä, legitimoimiseksi. Venäjän hyökkäys Ukrainaan toimii kriisinä, jossa pyhä järjestys (Paden 1996, 6), demokratia, on uhattuna (Kun pyhä on uhattuna, sen pyhyys tulee selvemmin esille, sillä sitä tulee puolustaa (Kyyrö 2022; 2018, 247–248). Aineistossa Suomesta rakentuu kuva ”etulinjan maa”, jonka tehtävä on puolustaa demokratiaa. Käyn läpi, miten kansakunnalle rakennetaan merkitystä maailmassa ja kuinka Suomen kohtalo sidotaan Ukrainan kohtaloon.

Aineistossa korostuu Ukrainan ja Suomen kohtaloiden sitominen toisiinsa. Tätä yhteyttä rakennetaan samaistumalla Ukrainan koetukseen ammentamalla historiasta sekä puheella ”etulinjasta” Venäjän uhkaa vastaan. Suomen ja Ukrainan yhteys rakentuu pitkälti yhteisen uhan ympärille. Seuraavaksi puran, miten Ukrainan sotamenestyksestä rakentuu aineistossa kohtalonkysymys ei vain Ukrainalle itselleen vaan myös Suomelle ja koko demokraattiselle

”lännelle”. Sen jälkeen puran sitä, miten Suomen tehtävä maailmassa rakentuu Ukrainan tukemisen ja demokratian puolustamisen ympärille. Lopuksi kokoan yhteen, miten Suomen ja Ukrainan kohtaloita nivotaan aineistossa yhteen.

Aineistossa korostuu Ukrainan taistelu koko demokraattisen maailman puolesta. Suomesta rakentuu puheissa ”etulinjan maa” (Rehn 2023; Aaltola SVK 2023), jonka tehtävä on puolustaa demokratiaa ja muita läntisiä arvoja Venäjältä. Tässä järjestyksessä Suomi samaistuu Ukrainaa, jonka nähdään puolustavan itsensä lisäksi myös demokratiaa ja laajemmin koko länttä. Puheissa rakennetaan sidosta Suomen ja Ukrainan välille.

Mielenkiintoista aineistossa on se, miten Ukraina asemoidaan osaksi länttä. Ukraina taistelee koko lännen puolesta, vaikkakaan se ei ole osa samoja instituutioita, joilla Suomen läntisyyttä legitimoidaan. Aineistossa käsitellään Ukrainan EU-jäsenyyssprosessia demokratian ja korruptionvastaisuuden yhteydessä (Essayah 2024; Halla-aho 2024). Tämä kertoo siitä, ettei Ukraina ole täyttänyt samoja demokratian vaatimuksia. Sidos Ukrainan ja Suomen välillä rakentuukin historiallisten kokemusten ympärille – ei niinkään jaettuun valmiiseen demokratiaan. Ukrainan puhutaan kuitenkin sotivan demokratian puolesta.

Suomen tehtävänä nähdään demokratian ja vapauden puolustaminen maailmassa pitämällä omasta turvallisuudestaan huolta Venäjän ja muiden epädemokratioiden uhkia vastaan. Tätä tehtävää toteuttaakseen ehdokkaat peräänkuuluttavat Ukrainan tukemisen jatkamista ja muun Euroopan kannustamista samaan. Suomi kuvataan Ukrainan vankaksi tukijaksi horjuvan eurooppalaisen tuen joukossa. Esimerkiksi Mika Aaltola kuvailee Suomea esimerkkinä muulle lännelle näissä ponnisteluissa:

” - - Suomi ja pohjola on se majakka, joka tarjoaa niinku näköaloja muulle lännelle siihen, että Ukrainan tukeminen on tärkeää - - ” (Aaltola 2024).

Aaltolan puheessa huomionarvoista on myös se, miten Suomi ja demokratian puolustaminen yhdistetään laajemmin Pohjoismaihin. Aineistossa nouseekin Suomen erityinen tehtävä osana läntistä kollektiivia. Toisaalta rooli liittyy tiivisti Suomen sijaintiin Venäjän naapurina ja sitä kautta fyysisenä etulinjana jaettua uhkaa vastaan. Toisaalta se liittyy Suomen aktiiviseen rooliin demokratian puolustajana erityisesti Venäjän uhkaa vastaan. Ukrainan puolustautumisen tukeminen on tämän tehtävän toteuttamiskanava.

Suomen rooli, merkitys ja tehtävä etulinjan maana kiinnittyy puheissa demokratian arvojen lisäksi puolustusliitto Natoon kuulumiseen. Puheissa toistuu viittaus Suomen itärajaan, joka ei

ole vain Suomen vaan ” koko Euroopan rajaseudusta” (Rehn 2023) ja Naton itäraajasta. Tämän rajan puolustaminen rakentuu puheissa ei vain Suomen itsenäisyyden vaan myös Naton ja EU:n turvallisuuden puolustamiseen. Ehdokkaat puhuvat Suomesta turvallisuuden tuottajana Euroopassa ja Natossa. Suomen roolia Natossa lähialueidensa asiantuntijana ja geopoliittiseen sijainnin merkitystä koko lännelle kuvataan aineistossa (Haavisto SVK 2023).

Suomen omakuvan rakentuminen osaksi länttä muodostaa myös kansakunnan merkitystä laajemmin maailmassa. Suomesta rakentuu puheissa ”etulinjan maa”, jonka tehtävä on puolustaa demokratiaa ja muita läntisiä arvoja Venäjältä. Tässä järjestyksessä Suomi samaistuu Ukrainaa, jonka nähdään puolustavan itsensä lisäksi myös demokratiaa ja laajemmin koko länttä. Puheissa rakennetaan sidosta Suomen ja Ukrainan välille.

Suomen ja Ukrainan kohtalot sidotaan yhteen toisaalta historiaan nojaten, toisaalta Ukrainan rooliin etulinjan maana. Suomi samaistetaan Ukrainaan viittauksilla Suomen käymiin sotiin Venäjää vastaan. Ehdokkaiden puheissa toistuu ajatus, ettei suomalaisille tarvitse selittää miksi Ukrainaa täytyy tukea. Toisaalta yhteyttä rakennetaan samaistumalla Ukrainan rooliin ja sijaintiin Venäjän, yhteisen uhan, naapurina. Ukrainan nähdään puolustavan vapautta ja demokratiaa maailmassa – ei vain omaa itsenäisyyttään. Tässä suhteessa Suomi samaistuu Ukrainan asemaan etulinjan maana.

Aineistossa rakentuu kuva maailmasta, joka on täynnä vihamielisiä ja autoritaarisia maita. Siinä missä kylmän sodan jälkeen maailman maiden luuli kääntyvän kohti demokratiaa, kohti Suomea (Stubb 2023), on vastakohtainen kehitys rakentanut maailman, jossa demokratia on menettänyt suosiotaan. Venäjän hyökkäys Ukrainaan toimii aineistossa demokratian pyhän järjestyksen uhkana ja koettelemuksena.

Venäjän hyökkäystä Ukrainaan kuvataan eksistentiaalisena uhkana ei vain Ukrainalle vaan myös Suomelle ja laajemmin koko lännelle. Hyökkäyssotaa voidaan pitää kriisinä, joka nostaa esiin kansalaisuskontoa (Mahlamäki 2005, 210). Ehdokkaat viittaavatkin Suomen myyttiseen omaelämäkertaan (Reeh 2009) kuuluviin sotiin Venäjää vastaan ja rakentavat sitä kautta yhteyttä Ukrainan koetuksiin. Tämän yhteyden kautta puheissa rakentuu laajempi Suomen merkitys ja tehtävä maailmassa demokratian ja läntisen arvojen puolustajana, ”etulinjan maana” Venäjän uhkaa vastaan. Siinä missä Ukraina puolustautuu Venäjää vastaan sotilaallisesti, toimii Suomi esimerkkinä muulle lännelle Ukrainan tukemisessa. Ukrainan ja laajemmin demokratian sekä ”läntisten arvojen” puolustamisesta rakentuu aineistossa Suomen

erityinen tehtävä maailmassa. Se toimii samanaikaisesti Suomen valtion legitimoinnin välineenä muille länsimaille sekä myös sisäisesti kansalaisille.

5.2 Turvallisuuden ja rauhanrakentamisen Suomi

Turvallisuus nousee aineistossa yhdeksi toistuvaksi teemaksi. Turvallisuus yhdistyy puheissa usein muihin arvoihin kuten edellä esiteltyyn demokratiaan sekä ihmisarvoon. Vielä vahvemmin turvallisuuspuheessa toimii samanlaiset tavat rakentaa kansakunnan suhdetta ”merkittäviin toisiin”. Venäjä toimii Suomen vastakuvana samalla, kun turvallisuus toimii yhdistävänä tekijänä laajempiin kollektiiveihin, Natoon, Eurooppaan ja Pohjoismaihin. Puheissa toistuu ajatus siitä, että kyse on Suomea laajemman kollektiivin turvallisuudesta.

Turvallisuudesta rakentuu Suomelle keskeinen arvo, joka määrittää Suomea. Tätä rakennetaan kuvaamalla suomalaisia turvallisuudenhakuisena ja rauhaa haluavana kansana (Haavisto 2023). Tämä omakuva Suomesta rakentuu aineistossa suhteessa ”merkittäviin toisiin”, erityisesti Venäjään ja ”länteen”. Venäjän hyökkäys Ukrainaan toimii kontekstina kansalaisten toiveille rauhasta. Toisaalta rauhan kannattamisesta rakentuu historiallinen Suomen arvoja ja päämääriä määrittävä arvo.

Turvallisuuden ympärille rakennetaan Suomen suhdetta Venäjään. Venäjästä rakentuu aggressiivinen ja laajentumishaluinen vastakuva Suomelle, joka ”ei ylitä rajojaan, mutta varjelee niitä.” (Urpilainen 2023). Tämä peilautuu aineistossa toistuvaan puheeseen Venäjästä aggressiivisena ja laajentumishaluisena maana, joka käyttää ”sorkkarautaa” Suomen yhteiskunnan jakamiseksi (Aaltola 2023; 2024). Rehn kuvaa tätä Suomen eroa Venäjään ja toisaalta yhteyttä Eurooppaan seuraavasti: ”Venäjän pitää muutoinkin kunnioittaa Euroopan rauhan ja turvallisuuden periaatteita” (Rehn 2024). Tämä kuvaa aineistossa havaittavaa teemaa siitä, että Venäjä on hyökkäyksellään rikkonut järjestystä. Samalla Suomen paikka rakennetaan osana länttä, johon Suomen kuulumista rakennetaan jaettujen arvojen (ks. luku 5.1.2) lisäksi myös sillä, ettei se koskaan ole ollut uhka Suomelle (Stubb 2023). Turvallisuuden sateenvarjo kattaa puheissa Suomen lisäksi Euroopan sekä lännen.

Legitimiteetti kansakunnan olemassaololle rakennetaan kuvaamalla Suomen erityistä roolia suhteessa yhteiseen vastustajaan, Venäjään. Huomion arvoista on se, että legitimointi kohdennetaan erityiselle yleisölle: lännelle. Puheissa korostuu Suomen erityinen suhde nimenomaan osana ”länttä”. Eksplisiittisimmin tämä tulee esiin Stubbin puhuteltaessaan

kampanjanavauspuheessaan suoraan Suomen läntisiä liittolaisia Natossa (Stubb 2023). Toki samalla valtiota tai kansakuntaa legitimoidaan myös sisäänpäin kansalaisille.

Myös Suomen liittyminen Natoon rakentuu osaksi kansakunnan turvallisuushakuisuuden ympärille. Vaikka osa ehdokkaista näkee Nato-jäsenyyden osana Suomen läntistä luonnetta (Stubb 2023; Rehn 2023), luonnehditaan päätöstä myös Suomen turvallisuuden takaamiseksi (Urpilainen 2024; Andersson 2023). Esimerkiksi Urpilainen (2024) kuvaa Venäjän hyökäystä tapahtumana, joka rikkoi hänen mukaansa monen suomalaisen luottamuksen Venäjään ja ravisteli turvallisuuden tunnetta. Suomen kuuluminen laajempiin kollektiiveihin, Natoon, EU:hun ja YK:seen, suojelee Suomea ja takaa turvallisuutta (Urpilainen 2023).

Turvallisuudesta ja rauhanrakentamisesta rakentuu myös tehtävä Suomelle. Puheissa esiintyy toisaalta Suomen historiallinen päämäärä ja tehtävä rauhanrakentajana maailmassa. Tätä rakennetaan viittauksilla siihen, että Suomen tulee jatkossakin toimia rauhavälittäjänä maailman konflikteissa (Essayah 2023). Aineistossa rakentuukin Suomelle erityinen tehtävä rauhan välittäjänä. Tämä tehtävä rakentuu perinteiseksi osaksi Suomen paikkaa maailmassa. Puheissa toistuu Suomen historiallisesti tekemä rauhantyön maailman konflikteissa. Ehdokkaat painottavat Suomen osaamista rauhanrakentajina maailmassa (Haavisto 2023; Andersson 2023). Jotkut ehdokkaat jopa kuvaavat rauhantyön olevan osa Suomen DNA:ta (Urpilainen SVK 2024). Andersson kuvaa rauhavälittämisen olevan yksi niistä teemoista, joita Suomi on perinteisesti edustanut (Andersson 2024). Rauhanturvatyötä on tarkasteltu Pohjoismaiden kontekstissa yhtenä kansalaisuususkonnon muotona (Botvar 2009, 185–186; Repstad 2009, 201; Gustafsson 2000, 184; Browning 2007, 27–28). Ehdokkaat rakentavatkin puheissaan rauhavälittämisestä keskeisen osan Suomea.

Nato-jäsenyys antaa tälle tehtävälle uuden käänteen. Toisaalta ehdokkaat korostavat, ettei Suomen tule luopua rauhan edistämisen tehtävästään edes sotilasliiton jäsenenä (Andersson 2024). Toisaalta Suomelle rakennetaan myös tehtävää ”turvallisuuden tuottajana” Naton jäsenenä (Rehn 2024). Tämä turvallisuuden tuottamisen tehtävä rakentuu kahteen osa-alueeseen: oman maa-alueen puolustamiseen sekä laajemmin muiden Nato-jäsenmaiden turvallisuuden puolustamiseen. Toisaalta Suomen sijainti suuren yhteisen turvallisuusuhan, Venäjän, naapurissa tekee Suomesta erityisen osana Eurooppaa ja länttä (Stubb 2023). Näin jo oman rajan puolustaminen ei ole vain Suomen vaan koko lännen (tai koko maailman) puolustamista. Tähän ajatukseen kytkeytyy edellä esitelty puhe Suomesta ”etulinjan” maana (ks. luku 5.1.3).

Suomen rauhantehtävää perustellaan puheissa myös sillä, että se tukee Suomen omaa turvallisuutta. Rauhanneuvottelujen lisäksi kehitysyhtistyö tukee Suomen omaa turvallisuutta. Urpilainen korostaa puheissaan, että etäisyys ei suojaa Suomea maailman ongelmilta. Kehityksen tukeminen Euroopan ulkopuolella on Urpilaisen mukaan oltava Suomen turvallisuuspolitiikkaa. (Urpilainen 2023.) Haavisto sanoo: ” - - jos me haluamme turvallisemman maailman, silloin on kaikki autettava” (Haavisto SVK 2024).

5.3 Ihmisoikeuksien ja ihmisarvon Suomi

5.3.1 Ihmisarvo, kansakunta ja ”läsnäolevat toiset”

Tässä luvussa tarkastelen, kuinka aineistossa ihmisarvosta ja ihmisoikeuksista rakentuu kansakuntaa määrittävä arvo. Käsittelen, kuinka ihmisarvo sisäistetään kansakunnan keskiöön ja kuinka ihmisarvolla myös legitimoidaan Suomen kuulumista ”länteen”. Puran, kuinka ihmisarvosta muodostuu aineistossa pyhä, jonka ympärille Suomelle rakentuu erityinen tehtävä maailmassa. Ihmisoikeuksien puolustamisesta niin maailmalla kuin kotona rakennetaan merkitystä kansakunnalle. Tarkastelen myös, miten aineistossa nostetaan esiin ihmisryhmiä, joiden ihmisarvoa halutaan korostaa. Ihmisarvosta rakentuu aineistossa arvo tai pyhä, jolla sekä pyritään rakentamaan kansalaisten yhteenkuuluvuutta sekä legitimoimaan kansakunnan paikkaa ja tehtävää maailmassa.

Useampi ehdokas kuvaa ihmisarvoa Suomen ja suomalaisten keskeiseksi arvoksi. Esimerkiksi Li Andersson korostaa ihmisarvoa ja rakentaa sen keskeisyyttä suomalaisille viittaamalla kyselyihin, joissa ihmisarvo on noussut suomalaisille tärkeäksi arvoksi, sekä historiaan. Historiaan viitattaessa ei viitata mihinkään tiettyyn ajanjaksoon tai tapahtumaan, vaan yksinkertaisesti todetaan Suomen *aina* olleen maa ”joka on pitänyt arvossa ihmisoikeudet”. (Andersson 2024.) Ihmisarvo esitetään myös muissa puheenvuoroissa arvona, joka on *aina* ollut osa Suomea. Se esitetään arvona ja perustana, jolle Suomea on rakennettu. Olli Rehn puhuu ihmisarvosta ”tasavaltalaisten arvojen” sateenkaarikäsitteen alla osana sitä perustaa, jolle Suomea on rakennettu (Rehn 2023).

Ihmisarvo toimii ylläesitetyissä puheissa välineenä kansakunnan koheesion rakentamiseksi toistamalla, että Suomi rakentuu jaetulle arvolle ihmisarvosta. Painoarvoa väitteelle rakennetaan käyttämällä historiaa tai pikemminkin ajatusta historiasta, kansakunnan omaelämäkerästä (Reeh 2009), jossa ihmisarvo on *aina* ollut osa Suomea.

Ihmisarvo liitetään puheissa myös laajempiin arvokehikoihin, mikä myös rakentaa omakuvaa kansakunnasta. Yksi näistä arvokehikoista on yllä mainittu ”tasavaltalaiset arvot”, jota Rehn käyttää viitatessaan ihmisarvoon, demokratiaan ja vapauteen (Rehn 2023). Toinen on kristin-usko, johon ehdokkaista viittaavat vain Sari Essayah sekä Olli Rehn. Rehn kuvaa ihmisarvoa ja sen merkitystä seuraavasti:

”Se kumpuaa kristillisestä että humanistisesta ajatusperinteestä ja sen varaan Suomen yhteiskunta on rakennettu ja siihen Suomen tasavalta perustuu myöskin tulevaisuudessa” (Rehn 2023).

Essayah puolestaan liittää ihmisarvon yhdeksi kansainvälistä kristillisdemokratiaa ohjaavaksi arvoksi. Essayah jatkaa toteamalla kristillisdemokratian eheyttäneen ”Eurooppaa ja eurooppalaisia maita” toisen maailmansodan jälkeen (Essayah 2024). Kristillisdemokraattien presidenttiehdokas rakentaa siis kuvaa eheytyneestä Euroopasta, jonka taustalla kristillisdemokraattiset arvot eheyttäneet. Essayahin puhe kristillisdemokraattisten arvojen eheyttämistä Euroopasta rakentaa kristillisistä arvoista Euroopan maiden yhdistäjää. Essayah sitoo ihmisarvon osaksi kristillisdemokraattista poliittista ideologiaa ja tätä kautta laajemmin Eurooppaan.

Aineistossa ihmisarvon keskeisyyden yhteydessä nostetaan esiin ihmisryhmiä kuten vammaiset, sairaat ja työttömät, joiden ihmisarvoa halutaan erityisesti korostaa. Essayah nostaa esiin kehitysvammaisen kasvattisisarensa puhuessaan ihmisarvosta ja siitä, kuinka jokaisella on oikeus arvokkaaseen elämään (Essayah 2023). Jutta Urpilainen nostaa esiin muun muassa sairaat ja työttömät puheessaan, jossa hän ”haluaa sanoa jokaiselle suomalaiselle: ’Sinä kelpaat.’” (Urpilainen 2023). ”Sinä kelpaat” -puheellaan Urpilainen rakentaa yhtenäisyyttä toistamalla jokaisen kelpaavan erimielisyyksistä tai työkyvystä huolimatta. Li Andersson (2024) nostaa edellä Urpilaisen mainitsemien ryhmien lisäksi uussuomalaiset. Erityistä näissä puheenvuoroissa on se, että niissä nostetaan näkyviksi ihmisryhmät, jotka usein kansallisissa kertomuksissa jäävät näkymättömiin: sairaat, vammaiset ja työttömät (Mahlmäki 2005, 161).

Ryhmien esiin nostamisella pyritään toisaalta eksplisiittisesti rakentamaan kansakunnan moninaisuutta. Taustaoletuksena on, että heidän ihmisarvonsa on kiistelty tai heidän kohtelunsa ei vastaa kansakunnan keskeistä arvoa, ihmisarvoa. Ehdokkaat nostavatkin nämä ihmisryhmät esiin juuri siksi, että he ovat huolissaan näiden ryhmien kohtelusta nykysuomessa. Tässä mielessä he muodostavat Tiina Mahlamäen (2005, 161) kuvaaman ”lännäolevista toiseuksista”: he ovat osa kansakuntaa, mutta rakentavat toiseuden, joiden osallisuutta kansakuntaan tulee erikseen rakentaa. Ehdokkaiden puheenvuoroissa ihmisryhmien kuuluvuutta kansakuntaan

pyritään vahvistamaan nostamalla heidät erityisesti esiin, sillä heidän osallisuuttaan kansakuntaan on kyseenalaistettu.

Ihmisarvo ja siihen liittyvät ihmisoikeudet rakentavat Suomen omakuvan lisäksi myös Suomen suurempaa merkitystä ja ”tehtävää” maailmassa ihmisoikeuksien puolustajana. Puheissa rakentuu kuva Suomesta, joka puolustaa ihmisoikeuksia koko maailmassa (Andersson 2024; Rehn 2023).

Ihmisarvo toimii aineistossa arvona, jolla rakennetaan kansakunnan yhtenäisyyttä toisaalta korostamalla jokaisen ihmisen tärkeyttä kansakunnassa sekä toisaalta yhdistämällä kansaa yhteisen jaetun arvon ympärille. Ihmisarvo on aineistossa arvo, jonka merkitystä kansakunnan itseymmärrykselle ei avoimesti kyseenalaisteta, vaikkei sitä jokainen ehdokas suoraan mainitsikaan.

Siinä missä ihmisoikeuksien merkitystä Suomelle ei avoimesti kyseenalaisteta, löytyy aineistossa vastääniä Suomen tehtävälle ihmisoikeuksien ja muiden ”tasavaltalaisten arvojen” puolustamiselle maailmassa. Erityisesti Jussi Halla-aho ja Mika Aaltola kyseenalaistavat Suomen mahdollisuudet vaikuttaa Suomen ulkoisiin asioihin millään tehokkaalla tavalla (Aaltola 2023). Vaikka vaikutusmahdollisuuksia kyseenalaistetaan, on suhde tavoitteisiin kuitenkin ambivalentti. Halla-aho toistaa tavoitteiden toivottavuuden, mutta vastustaa niiden toteuttamista, mikäli se on suomalaisten hyvinvoinnista pois (Halla-aho 2023). Suomen tehtävä ihmisoikeuksien puolustajana tai köyhyyden vähentäjänä maailmassa ei siis aineistossa ole kiistaton.

Ihmisoikeuksien puolustaminen rakentuu aineistossa kuitenkin teemaksi, johon ehdokkaat ovat ottaneet kantaa. Ihmisoikeuksien, tasa-arvon sekä demokratian korostaminen kansakunnan jakamina, kansakuntaa rakentaneina, kansakuntaa määrittävinä arvoina valjastetaan nämä arvot sosiaalisen koheesion rakentamiseksi.

Aineistossa ihmisarvo toimii kansakuntaa yhdistävänä arvona. Toisaalta sillä rakennetaan myös yhteyttä laajempiin kansakuntien kollektiiveihin sekä otetaan etäisyyttä ”merkittäviin toisiin”. Ihmisarvon kunnioittaminen liitetään osaksi ”läntisiä arvoja” ja näin rakennetaan yhteyttä Suomen ja lännen välille. Vastakuvana tälle aineistossa nousee Venäjä. Esimerkiksi Li Andersson pitää Suomen suurimpana virheenä sitä, että Venäjän ihmisoikeusloukkauksiin on suhtauduttu välinpitämättömästi (Andersson 2023). Tämä välinpitämättömyys on ristiriidassa Suomelle rakennetun ihmisarvojen puolustajan tehtävän kanssa.

5.3.2 Itäraja, ihmisoikeudet ja turvallisuus

Marraskuussa 2023 Suomi sulki kaikki itärajan rajanylityspaikat vastauksena Venäjän välineellistämään maahanmuuttoon. Rajan sulkeminen tarkoitti, ettei Suomesta voinut hakea turvapaikkaa itärajalla. Suomen allekirjoittama Geneven ihmisoikeussopimus velvoittaa sopimuksen allekirjoittaneet vastaanottamaan turvapaikanhakijoita. Tästä syystä jotkut oikeusopinneet ovat kritisoineet rajan sulkemista ihmisoikeussopimusten vastaisena (Suuri vaalikeskustelu 2024). Kansainvälisesti tunnustetut ihmisoikeudet määritellään näissä sopimuksissa. Ylen suurissa vaalikeskusteluissa toimittajat kysyivät tätä ehdokkailta. Valtaosa ehdokkaista piti rajansulkemista Suomen turvallisuuden kannalta välttämättömänä ja kehui hallituksen ja eduskunnan nopeaa toimintaa. Huolta ihmisoikeuksista aiheutti mahdollisuus ihmisten jäämisestä rajalle.

Edellä on esitelty, miten ihmisarvosta ja siihen liittyvistä ihmisoikeuksista rakentuu aineistossa pyhä, jolla kansakuntaa ja sen päämääriä määritellään. Rajan sulku toimii tapauksena, jossa Suomen omakuvaa ihmisoikeuksien vaalijana kyseenalaistetaan. Ristiriitaa lähestytään kolmesta tulokulmasta. Ensimmäisenä kansallinen turvallisuus asetetaan kansainvälisen oikeuden ja näin myös ihmisoikeuksien yläpuolelle (Stubb SVK 2024). Toinen tapa on esittää ihmisoikeussopimusten olevan ajastaan jäljessä ja niitä on muutettava huomioimaan hybridiuhat. Näin Suomi ei riko ihmisoikeuksia vaan kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat muovaamisen tarpeessa. Kolmas tapa, jolla kysymystä lähestytään, on huomion kiinnittäminen Venäjän toimintaan ihmisten välineellistäjänä ja syynä rajan sulkemiselle.

Itärajan kysymyksessä on havaittavissa kahden pyhän järjestyksen hierarkkinen suhde: turvallisuus asetetaan ihmisoikeuksien yläpuolelle. Esimerkiksi Alexander Stubb toistaa niin puheissaan kuin myös tenteissä, että ”menemme koko Suomen etu edellä, aina ja yhdessä” (Stubb 2023). Myös rajakysymyksessä Stubb sanoo suoraan, että kansainvälisen oikeuden ja kansallisen turvallisuuden olevan ristiriidassa menee kansallinen turvallisuus edelle (Stubb SVK 2023). Kansainvälisellä oikeudella Stubb viittaa ihmisoikeussopimukseen. Stubbin puheessa, kuten myös muussa aineistossa, ilmenee kahden pyhän järjestyksen, ihmisoikeuksien ja turvallisuuden, kilpaileva suhde toisiinsa (Lynch 2012, 54–86). Koko aineistossa tunnustetaan kummankin pyhän merkitys, mutta niiden välinen suhde rakentuu ehdokkaiden puheissa eri tavoin. Stubb asettaa kansallisen turvallisuuden ihmisoikeuksien yläpuolelle.

Enemmistöehdokkaista puolestaan kiistää Suomen rikkovan ihmisoikeussopimuksia tai ainakin näiden sopimusten nykyistä tulkintaa kyseenalaistetaan. Ehdokkaat vaativat sopimusten uudistamista tai vähintään uudelleen tulkintaa, sillä ne eivät ota huomioon hybridivaikutusta (Rehn SVK 2024; Halla-aho SVK 2024; Haavisto SVK 2024). Li Andersson on poikkeus ehdokkaiden joukossa, sillä hän kyseenalaistaa vaateet sopimusten uudelleenkirjoittamisesta. Tässä hän vetoaa Suomen maineeseen maailmalla oikeusvaltiona (Andersson SVK 2024). Näissä puheenvuoroissa turvallisuuden ja ihmisarvon pyhää ei aseteta vastakkain. Sen sijaan enemmistö ehdokkaista pyrkii suojelemaan kansakunnan omakuvaa ihmisoikeuksien pyhän vaalijana esittämällä, etteivät ihmisoikeussopimukset vastaa vallitsevaa todellisuutta. Ristiriitaa ihmisoikeuksien ja turvallisuuden välille ei synny, mikäli ihmisoikeuksia käsitteleviä sopimuksia kirjoitetaan tai tulkitaan toisella tavalla.

Andersson kritisoi kansaehdokkaidensa ehdotusta sopimusten uudelleen tulkinnasta. Hän vetoaa Suomeen länsimaisena demokratiana ja oikeusvaltiona (Andersson SVK 2024). Näin hän nostaa esiin edellä tarkemmin analysoidun pyhän, demokratian, jolla Suomea aineistossa laajalti määritellään. Länsimaiseen demokratiaan ja oikeusvaltioon viittaamisella Andersson pyrkii legitimoimaan kantaansa ihmisoikeussopimusten uudelleentulkinnan vaatimisesta.

Kolmantena tapana Suomen omakuvan säilyttämisenä käytetään peilaamista Venäjään. Esimerkiksi Essayah, Aaltola sekä Stubb nostavat esille, kuinka Venäjä on aiheuttanut tilanteen välineellistämällä ihmiset (Suuri vaalikeskustelu 2024). Myös Haavisto korostaa rajalle tulleiden ihmisten hyväksikäyttöä Venäjän taholta (Haavisto SVK 2024). Tässä Venäjä rakentuu ihmisoikeuksien rikkojaksi, jolta Suomen on turvauduttava. Venäjästä rakentuu Suomen rajoja koetteleva toinen, joka pakottaa Suomen toimimaan sulkemalla rajansa. Asetelma toistaa edellä analysoitua Venäjän toimimista Suomen vastakuvana (luku 5.1.2). Ihmisiä välineellistävän Venäjää vasten Suomen omakuva ihmisoikeuksia vaalivasta kansakunnasta säilytetään.

Itärajan sulkeminen toimi vaalikeskusteluissa myös yleisesti maahanmuutto- ja turvapaikka-politiikkaan liittyvän keskustelun avaajana. Osa ehdokkaista, erityisesti hallituspuolueiden Sari Essayah ja Jussi Halla-aho, problematisoi koko turvapaikanhakujärjestelmää. Essayah kritisoi systeemin väärinkäyttöä ja esitti sen olevan suuri ongelma turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Essayah kritisoi turvapaikanhakijoiden joukossa olevan suuri määrä ihmisiä paremman elintason perässä, ei todellista sotaa tai vainoa pakenevia. Essayah peräänkuuluttaa ”turvapaikanhakijoiden ongelmasta” puhumista (Essayah SVK 2024). Halla-aho puolestaan ajaa koko järjestelmän purkamista (Halla-aho SVK 2024).

Itärajan sulkeminen ja sitä vastaan esitetty kritiikki ihmisoikeuksien loukkaamisesta toimii tapauksena, jossa pyhä järjestys ihmisoikeuksista ja Suomen omakuva niiden vaalijana joutuu uhatuksi. Järjestyksen säilymiseksi aineistossa on havaittavissa kolme strategiaa. Ensinnä ihmisoikeuksien pyhä asetetaan alisteiseksi kansallisen turvallisuuden pyhälle. Toiseksi järjestystä ylläpidetään esittämällä ihmisoikeussopimusten olevan ajastaan jäljessä. Tässä huomion arvoista onkin se, kuinka ihmisoikeudet eivät lopulta ole universaali arvo, vaan sopimukseen perustuva järjestelmä. Kolmanneksi järjestystä säilytetään viittaamalla Venäjään ihmisten välineellistäjänä ja Suomen rajojen koettelijana. Venäjältä rakennettu vastakuva ylläpitää Suomen omakuvaa ihmisoikeuksien ja oman turvallisuutensa vaalijana.

5.4 Tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden Suomi

5.4.1 Omakuvan rakentuminen

Aineistossa erottuu tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden arvot. Nämä toimivat Suomen määrittäjinä. Arvot yhdistyvät Suomen identiteettiin hyvinvointivaltiona. Nämä arvot sidotaan osaksi laajempaa kollektiivia, Pohjoismaita.

Tasa-arvosta rakentuu aineistossa Suomea määrittävä arvo. Aivan kuten demokratiankin kohdalla rakentuu tasa-arvosta aineistossa arvo, joka ei kiinnity mihinkään yhteen historialliseen tapahtumaan vaan on perustavanlaatuinen osa Suomen kansakuntaa. Ehdokkaat viittaavat historiaan, jossa Suomi on aina ymmärtänyt, että ”menestyksen salaisuus on siinä, että kaikki pidetään mukana” (Urpilainen 2024.) Tasa-arvopuhe rakentuu aineistossa pitkälti sosioekonomiseen tasa-arvon ympärille. Tämä selittyy presidentinvaalien aikana käytyjen työmarkkinataistelujen ajankohtaisuudella.

Tasa-arvo yhdistyy aineistossa hyvinvointivaltioon. Tasa-arvoaatteella rakennetaan yhteensuuluvuutta vetoamalla yhteiseen historiaan: ”Rakensimme yhdessä tasa-arvoisen hyvinvointivaltion - -” (Urpilainen 2024). Tasa-arvoon yhdistyy myös oikeudenmukaisuuden teema, jolla on selitetty Suomen historiallista maanpuolustustahtoa (Aaltola SVK 2024). Tasa-arvo ilmeneekin aineistossa hyvinvointivaltion yhteydessä juuri sosioekonomisena tasa-arvona. Oikeudenmukaisuus ilmenee samassa yhteydessä siinä, että vahvemmat pitävät huolta heikommista. (Urpilainen 2024.)

”Hyvinvointivaltio Suomi” -puhe rakentaa kansakuntaa toisaalta viittaamalla kasankunnan itseymmärrykseen, toisaalta viittaamalla maailman ymmärrykseen Suomesta. Suomesta puhutaan maana, joka on pitänyt itseään ”pohjoismaisena hyvinvointivaltiona” (Andersson 2024). Hyvinvointivaltio mielletään keskeiseksi osaksi sitä, miten muu maailma näkee Suomen (Urpilainen 2024; Stubb 2023). Tähän kuvaan kuuluu myös Suomi poikkeuksena maailmassa: ”turvaverkot, josta valtaosassa maapalloa ei edes uskalleta haaveilla” (Stubb 2023). Tällä kuvalla rakennetaan omaelämäkertaa, jossa Suomi on ”aina” ollut kansakunta, jossa on ymmärretty, että ”menestyksen salaisuus on siinä, että kaikki pidetään mukana” (Urpilainen 2024.) Kansakuntaan kuulumista rakennetaan hyvinvointivaltion ympärille. Esimerkiksi Urpilainen puhuu hyvinvointivaltiosta yhteisenä projektina: ”Rakensimme yhdessä tasa-arvoisen hyvinvointivaltion - ” (Urpilainen 2024).

Tasa-arvoisesta hyvinvointivaltiosta rakentuu itseymmärryksen lisäksi myös suurempi paikka maailmassa. Sen lisäksi, että hyvinvointivaltio sitoo Suomen laajempaan kollektiiviin osaksi pohjoismaisia hyvinvointivaltioita, hahmottuu tästä pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta myös erityisyys maailmassa. Suomi tunnetaan maailmalla pohjoismaisena hyvinvointivaltiona ja Suomen sosiaalisista turvaverkoista ”valtaosassa maapalloa ei edes uskalleta haaveilla” (Stubb 2023).

Hyvinvointivaltion ympärille on esitetty rakentuvan yksi kansalaisuskonnon muoto. Uskonto-sosiologi Göran Gustafsson on verrannut Ruotsin toisen maailmansodan jälkeistä kansankoti-ideologiaa yhdysvaltalaisen kansalaisuskonnon sisältämään ideologiaan, jolla legitimoidaan Yhdysvaltojen historiaa. (Gustafsson 2000, 184.) Myös tässä aineistossa on havaittavissa Gustafssonin huomio kansankoti-ideologian sisältämästä ajatuksesta, että Ruotsin tehtävä maailmassa on levittää hyvinvointivaltiota maailmalle. Ehdokkaat puhuvat Suomen tehtävästä tasa-arvon edistäjinä maailmassa (Andersson 2024). Aineistossa Suomen tehtäväksi ei rakennu hyvinvointivaltiomallin suoranainen levittäminen, mutta tietynlaisena roolimallina tai erityisyytenä Suomea kuvataan. Hyvinvointivaltiomallista rakentuu siis kansakunnan omakuvaa sekä merkitystä määrittävä pyhä.

Li Andersson toteaa puheessaan Suomen olevan vahvimmillaan toteuttaessaan tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta ja niiden eteen työskentelyn myös kansainvälisesti (Andersson 2024). Seuraavissa alaluvuissa tarkastelen, miten näiden arvojen puolustamisesta puhutaan kotona ja kansainvälisesti. Näitä tapauksia edustaa kaksi Suurissa vaalikeskusteluissa esiin nousutta teemaa: kehitysyhteistyö ja rasismi Suomessa.

5.4.2 Rasismi, kaksoiskansalaisuus ja syntyperäisyysvaatimus

Tässä luvussa tarkastelen kolmea vaalikeskusteluissa nousutta aihepiiriä, joissa tasa-arvon toteutumista Suomessa kyseenalaistetaan: rasismi Suomessa, kaksoiskansalaisten kansalaisuuden poisto sekä syntyperävaatimuksen ulottaminen kansanedustajiin. Tarkastelen, miten tasa-arvo asettuu näissä keskustelussa hierarkkiseen suhteeseen turvallisuuden kanssa ja toisaalta, miten ajatusta tasa-arvoisesta Suomesta ylläpidetään asiayhteyksissä, joissa se on asetettu kyseenalaiseksi. Keskustelussa nousi esiin ajatuksia siitä, ketkä kuuluvat ja ketkä voivat kuulua osaksi kansakuntaan.

Ensimmäisenä tarkastelen rasismiin liittyntä keskustelua, joka käynnistyi toimittajan viitatua Ylen vaalikoneen kysymykseen siitä, onko rasismi merkittävä ongelma Suomessa. Valtaosa ehdokkaista oli vastannut myöntävästi.

Aineistossa enemmistö puhuu rasismin yhteensopimattomuudesta Suomen arvojen kanssa. Rasismi ei kuulu Suomeen, joka ”perustuu tasavaltalaisiin arvoihin eli ihmisarvoon yhdenvertaisuuteen, demokratiaan ja oikeusvaltioon” (Rehn SVK 2024). Näihin arvoihin viittaamalla ylläpidetään ajatusta tasa-arvoisesta kansakunnasta. Rasismiin suomalaisessa yhteiskunnassa otetaan tietyllä tavalla näin etäisyyttä tunnustamalla sen olemassaolo, mutta sen erottaminen kansakunnan ytimestä arvojen vastaisena. Rasismin pitäminen irrallaan kansakunnan ytimestä tehdään myös kuvaamalla kesällä 2023 käytyä rasismikeskustelua kouraisevana, mutta jokaisen kansakunnan läpikäytävänä keskusteluna (Stubb SVK 2024). Etäisyyttä rasismiin otetaan myös viittaamalla kansakunnan historiaan: ”- ei täällä koskaan ole ollut varaa niin kun kehtää jättää syrjään tai antaa etuoikeuksia jollekin toiselle. Kaikkia on aina täällä tarvittu geopolittisesti” (Aaltola SVK2024).

Toisaalla rasismin ongelmaa lähestytään erottamalla keskustelussa toisistaan valtio ja ihmisten välisten suhteet. Suomen lainsäädännön rasistisuus kiistetään, mutta ihmistenvälisissä suhteissa rasismin ilmeneminen tunnustetaan. Tällä ajatus Suomen valtiosta tasa-arvoisena säilyy, mutta rasismi yhteiskunnassa tunnustetaan. Kristillisdemokraattien ehdokas Sari Essayah sitoo yhdenvertaisuuden arvon kristilliseen arvoperinteeseen, jonka murenemisesta hän on huolissaan. Vanhemmat sukupolvet ovat Essayahin mukaan sisäistäneet nämä arvo paremmin pyhäkouluissa ja koulun uskonnonopetuksessa. Essayah esittää, että näistä arvoista tulee ”uskaltaa opettaa”. (Essayah SVK 2024.)

Aineistossa myös vähätellään rasismien ongelma. Perussuomalaisten Jussi Halla-aho esittää rasismiksi kutsuttavan maahanmuuton vastustamista (Halla-aho SVK 2024). Vastapainona tälle on ongelman tunnistaminen (Andersson SVK 2024).

Rasismikeskusteluun liittyy keskusteluun kasanedustajien syntyperävaatimuksen palauttamisesta, minkä ehdokas Halla-aho oli aikaisemmin heittänyt ilmoille. Muista ehdokkaista Jutta Urpilainen ja Li Andersson nostavat tenteissä esiin huolensa Halla-ahon ehdotuksesta. He näkevät kommentin syrjivänä ja tasa-arvon vastaisena. Urpilainen korostaa, että Suomessa kasvanut, mutta ulkomailla syntynyt suomalainen on aivan yhtä suomalainen kuin Suomessa syntynyt. Urpilainen vetoaa suomalaisten oikeudentuntoon, jota syntyperävaatimus rikkoo (Urpilainen SVK 2024). He ovat huolissaan Halla-ahon retoriikasta, jossa kansalaisia asetettaisiin kahden kategoriaan. Halla-ahon ehdotuksessa rakentuukin selkeä eronteko kansalaisten välille, mikä heijastuu myös ajatukseen kansakuntaan kuulumisesta. Kaikki eivät ole samalla tavalla osa kansakuntaa. Halla-aho nostaa esiin asiasta häneltä kysyttäessä presidentti-instituution, jossa kyseinen syntyperävaatimus on edelleen voimassa. Näin valtion instituutiot eivät ole täysin tasa-arvoisia tai täytä tasa-arvon ihannetta.

Kansalaisuskonnon voidaan nähdä sitovan kansalaisia valtioon tai kansakunnan ajatukseen. Halla-ahon kommentti rakentaa railoa osan kansalaisista kuulumiseen sekä valtioon että kansakuntaan – ikään kuin toisen luokan kansalaisina. Toisaalta kommentti nostaa esiin presidentti-instituution roolin kansalaisten väliseen epätasa-arvoon demokraattisissa instituutioissa ja näin haastaa aineistossa esiintyvää Suomen omakuvaa tasa-arvoisena kansakuntana ja valtiona.

Toinen tapaus tasa-arvon kannalta sisäisesti nousi erityisesti venäjänkaksoiskansalaiset. Ylen vaalitenttien ulkopuolella ehdokkaat olivat ottaneet kantaa mahdollisuuden poistoa kansalaisuus takautuvasti Venäjän kaksoiskansalaisilta. Ehdokkaat viittasivat vaalikeskusteluissa toisten esittämiin kantoihin, joissa he olivat valmiita poistamaan kansalaisuuden. Itse vaalikeskustelussa Halla-ahoa lukuun ottamatta kukaan ei suoraan sanonut kannattavansa kansalaisuuden poistoa takautuvasti, mutta asiasta käytävää keskustelua ja pohdintaa kannatettiin. Asiaan mahdollisuutena suhtautuvatkin puhuivat kuitenkin, kuinka kansalaisuuden poistaminen olisi käytännössä erittäin vaikeaa.

Ehdokkaat pohtivat mahdollisuutta vaatia venäjänkaksoiskansalaisia luopumaan Venäjän kansalaisuudestaan – ilmeisesti Suomen kansalaisuuden menettämisen uhalla. Ehdokkaat

kuitenkin tunnistivat, että Venäjä ei välttämättä mahdollistaisi kansalaisuudesta luopumista – ainakaan helpolla.

Venäjän kaksoiskansalaisuudesta rakentuu usean ehdokkaan puheessa turvallisuusuhka niin Suomelle (Stubb SVK 2024) kuin kaksoiskansalaisille itselleen (Essayah SVK 2024). Uhkana molemmille on Venäjän hallinto, joka voi käyttää kansalaisiaan verukkeena toiseen maahan hyökkäämiseen kuten Ukrainan tapauksessa. Toisaalta kaksoiskansalaiset nähdään alttiina Venäjän kiristysyrityksille. Osa ehdokkaista painottaa, ettei ongelma liity suomenvenäläisiin tai kaksoiskansalaisiin itseensä, vaan kaksoiskansalaisuuteen järjestelmänä (Stubb SVK 2024). Toiset taas huomauttavat, kuinka koko keskustelu kaksoiskansalaisuuden takautuvasta poistamisesta vaikuttaa suoraan näihin ihmisryhmiin ja synnyttävät heissä huolta tulevaisuudestaan (Andersson SVK 2024; Urpilainen SVK 2024). SDP:n ja Vasemmistoliiton ehdokkaat Urpilainen ja Andersson kritisoivatkin koko keskustelua Venäjän kaksoiskansalaisia ja laajemmin suomenvenäläisiä vieraannuttavana.

5.4.3 Kehitysyhteistyö

Yle Suuressa vaalikeskustelussa 2024 nousi esiin hallituksen tekemät leikkaukset Suomen kehitysyhteistyö rahoitukseen. Keskustelun asetelmassa näkyi jakolinja hallitus- ja oppositio- puolueiden ehdokkaiden välillä. Keskustelussa sekä muissa ehdokkaiden puheissa kuitenkin ilmenee, että tasa-arvon edistäminen ja köyhyyden vähentäminen maailmalla ovat jaettuja arvoja, vaikkakin niiden toteuttamisesta löytyy eroja.

Naisten ja tyttöjen koulutus nousee puheenvuoroissa keskeiseksi tasa-arvon edistämisen tehtäväksi maailmassa (Essayah SVK 2024; Haavisto SVK 2024; Rehn SVK 2024). Tämä ja vihreän siirtymän edistäminen nousevat toivottaviksi kehitysavun kohteiksi.

Turvallisuus nousee yhtenä perusteena kehitysavulle. Sillä perustellaan, miksi kehitysyhteistyörahoitusta ei tule pienentää. Jos maailman heikommassa asemassa olevia ihmisiä ei auteta, syntyy Suomelle turvallisuusuhka. Urpilainen puhuu kehitysavusta geostrategisena välineenä turvallisuuden takaamiseksi. Turvallisuusuhka rakentuu Eurooppaan ja Suomeen kohdistuvasta maahanmuutosta ja sen aiheuttamasta paineesta. (Urpilainen SVK 2024.) Toisaalta osa ehdokkaista mainitsee avunantamisen motivaationa myös sen, ettei Venäjä ja Kiina saa kehitysyhteistyönmailta tukea, koska ne täyttävät ”meidän” eli ”lännen” jättämän aukon (Haavisto SVK 2024; Stubb SVK 2024). Kehitysyhteistyöstä rakentuukin enemmänkin väline kansainvälisessä politiikassa kuin Suomen erityinen ja moraalinen tehtävä maailmassa. Toki tällaisiakin

äänenpainoja aineistossa esiintyy. Esimerkiksi Rehn ja Andersson puhuvat sen puolesta, että Suomi tekee oman osansa kansainvälisen solidaarisuuden eteen (Rehn SVK 2024; Andersson 2023).

Huomionarvoista siis on, ettei puheissa Suomen tehtävä tasa-arvon edistäjänä ja köyhyyden vähentäjänä maailmassa rakennu Suomen moraaliseen velvollisuuteen ja suurempaan tehtävään vaan turvallisuuden ylläpitämiseen. Tässä suhteessa aineistossa ei ole havaittavissa samanlaista puhetta kansakunnasta ”moraalisena supervaltana” kuten Ruotsin kontekstissa on kirjoitettu. ”Moraalinen supervalta” viittaa ajatukseen Ruotsin omakuvasta moraalisenä esimerkkinä muulle maailmalle. (Dahl 2006.)

Kaikki ehdokkaat antavat ymmärtää, että maailman köyhyyden vähentäminen on tavoiteltavan arvoinen päämäärä. Jotkut ehdokkaista kuitenkin kyseenalaistavat Suomen kyvyn auttaa muita. Kehitysyhteistyökeskustelussa osa ehdokkaista asettaa Suomen köyhien ja maailman köyhät vastakkain. Jussi Halla-aho ja Harry Harkimo esittävät verovarojen lähettämisen ulkomaille epäoikeudenmukaisena Suomen köyhiä ja haavoittuvassa asemassa olevia kohtaan (Suuri vaalikeskustelu 2024). Halla-aho sanoo:

”Mielestäni se lähettäisi suomalaisille vähävaraisille aika erikoisen viestin, jos kaikista ihmisille tärkeistä peruspalveluista voidaan leikata, mutta ulkomaille maksettava kehitysapu olisi jokin pyhä lehmä, johon ei voi missään olosuhteissa koskea.” (Halla-aho SVK 2024.)

Jutta Urpilainen puolestaan kritisoi köyhiltä leikkaamisen, olivat he sitten suomalaisia tai ulkomaalaisia (Urpilainen SVK 2024). Halla-ahon kommenttia kritisoi myös Pekka Haavisto. Hän rakentaa kuvaa suomalaisista, jotka ovat jo satavuotta antaneet vähästään maailman vähävaraisille:

”Sata vuotta sitten yhdessä Teiskon köyhimmistä taloista osallistuttiin aina lähetykseuran myyjäisiin. Lähetysjuhliin kerättiin rahaa Ambomaan tyttöjen hyväksi koulunkäyntiin. Siis sata vuotta sitten ajateltiin, että suomalainen voi auttaa, vaikka on köyhässä tilanteessa. Nyt olemme näin vauraassa yhteiskunnassa ja yhtäkkiä tulee sellainen olo, että ei voida auttaa. Minusta tää on väärää ajattelua, jos me haluamme turvallisemman maailman, silloin on kaikki autettava.” (SVK_Haavisto 2024)

Haaviston puheenvuorossa rakennetaan kuvaa kansakunnasta, joka on ollut valmis edistämään tasa-arvoa maailmalla. Tämä viittaus historiaan on ainoa aineistosta löytyvä viittaus Suomen historiaan tämän aihepiirin taholta.

Huomionarvoista aineistossa kenties on juuri se, kuinka vähän ehdokkaat puhuvat Suomen tehtävästä maailman köyhyyden vähentämiseksi. Toisin kuin aiemmassa tutkimuksessa on kirjoitettu Ruotsista, jossa ajatus kansakunnan asemasta moraalisenä supervaltana on rakentanut kansakunnan omakuvaa (Dahl 2006).

6 Yhteenveto

6.1 Johtopäätökset

Presidenttiehdokkaiden puheissa toistuu ajatus Suomesta kokoaan suurempana ja itseään merkityksellisempänä. Suomen merkitystä maailmassa rakennetaan demokratian, ihmisoikeuksien, turvallisuuden ja tasa-arvon pyhien ympärille. Näillä pyhillä rakennetaan kansakunnan omakuvaa sekä laajempaa merkitystä maailmassa. Pyhillä myös rakennetaan yhteyttä kansakuntaa suurempiin kokonaisuuksiin kuten länteen, Natoon ja Eurooppaan.

Pyhien ympärille rakennetaan kansakunnan merkitystä ja roolia maailmassa. Suomesta rakennetaan kuvaan ”kokoaan suurempana”, jolla on annettavaa maailmassa. Suomen tehtäväksi rakentuu läntisen demokratian puolustaminen Venäjän uhkaa vastaan. Samoin Suomea kuvataan mallimaana ja esimerkkinä muulle maailmalle. Tämä esimerkki rakentuu demokratian, ihmisarvon sekä tasa-arvon rooliin osana Suomea. Suomi on näiden arvojen puolustaja maailmassa ja toimii samalla esimerkkinä muulle maailmalle. Tämä esimerkkinä oleminen muistuttaa Robert Bellahin (1967) kuvausta yhdysvaltalaiseen kansalaisuskontoon kuuluvasta ajatuksesta Yhdysvaltojen erityisestä tehtävästä maailmassa. Aineistosta löytyykin yhtäläisyyksiä aiemmassa tutkimuksessa esitettyihin kansalaisuskonnon kuvauksiin muissa Pohjoismaissa mitä tulee kansakunnan erityiseen tehtävään maailmassa. Tällaisia erityisiä tehtävinä on hahmotettu rauhaturvatyö maailmalla (Repstad 2009, 201; Browning 2007, 27–28), moraalinen vaikuttaminen (Dahl 2006) sekä yleisesti hyvinvointivaltiomallin levittämien (Gustaffson 2000, 184). Aineistossa on havaittavissa piirteitä näistä tehtävistä.

Suomen tehtävä rauhanvälittäjän maailmassa rakennetaan kuvaamalla rauhanvälityksen olleen aina osa Suomen rooli maailmassa. Useampi ehdokas korostaa myös Suomen suurta osaa mistä tällä alalla. Suomesta rakennetaan ”kokoaan suurempaa” mitä tulee rauhanvälitykseen.

Kansakunnan itseymmärrystä rakennetaan demokratian ympärille. Suomen demokraattisuus on keskeinen osa kansakunnan omakuvaa. Demokratiolla legitimoidaan Suomen kuulumista laajempaan kansakuntien kollektiiviin, länteen. Sillä legitimoidaan myös Suomen laajempaa merkitystä maailmassa demokratian puolustajana Venäjää ja muita epädemokratioita vastaan. Aineistossa rakentuu kuva maailmasta, jossa käydään demokratioiden ja epädemokratioiden välistä kamppailua. Puheissa Suomelle rakennetaan merkittävää roolia demokraattisen

maailman puolustajana. Tähän liittyy oleellisesti Venäjän hyökkäys Ukraina. Tämä voidaan nähdä yhtenä kansakunnan koitoksena, jonka ympärille kansalaisuskonto rakentaa myyttisiä kertomuksia ja kansakunnan yhteenkuuluvuutta (Cristi 2001, 56).

Puheissa Venäjään ja länteen on havaittavissa tietynlainen ”hyvän ja pahan” -välinen asetelma. Asetelman rakentuu Suomen ja lännen jakamiin pyhiin kuten demokratia, rauha ihmisarvo ja tasa-arvo. Nämä pyhät yhdistävät länttä ja erottavat sen Venäjästä. Venäjä toimii vastakuvana näille arvoille ja uhkaa näiden pyhiä järjestyksiä. Padenin (1996, 6) pyhät järjestykset ovat luonteeltaan moraalisia, joten Venäjä ja lännen välinen vastakkainasettelu, joka analyysissäni rakentuu pyhiin ympärille, saa moraalisen luonteen.

Toisaalta aineistossa on havaittavissa ajatus Suomen erityisyydestä, ekseptionaalisuudesta. Tämä erityisyys jakautuu toisaalta Suomen erityisyyteen demokratian ja ihmisarvon vaalijana ja esimerkkinä muulle maailmalle. Tämä muistuttaa Ruotsissa havaittua kansalaisuskonnon muotoa, jossa Ruotsi nähdään moraalisenä supervaltana, joka on ”valaistunut” ja jonka tehtävänä on demokratian ja ihmisoikeuksien levittäminen maailmassa (Dahl 2006, 895–896, 898). Tämä muistuttaa yhdysvaltalaisen kansalaisuskonnon sisältämää ajatusta Yhdysvaltojen erityisestä tehtävästä maailmassa (Gustaffson 2000, 184).

Tästä itseymmärryksestä, siis Suomesta ihmisoikeuksien sekä tasa-arvon vaalijana, löytyy aineistossa myös tämän pyhän järjestyksen kyseenalaistuksia. Erityisesti itärajan sulkemiseen liittyvät kysymykset ihmisoikeuksien vastaisuudesta herättää ehdokkaissa tarpeen puolustaa järjestystä, jossa Suomi on ihmisoikeuksien vaalija ja esimerkki muille. Järjestystä ylläpidetään esittämällä ihmisoikeusjulistusten jättävän huomiotta nykyajan hybridivaikuttamisen muodot. Toisaalta itärajan tapaus myös pyhiin hierarkkisen suhteen toisiinsa (Lynch 2012, 54–86). Esimerkiksi presidentinvaalit voittanut Alexander Stubb asettaa kansallisen turvallisuuden ihmisoikeussopimusten edelle (Stubb SVK 2024).

Suomelle rakennetaan aineistossa myös erityistä tehtävää osana laajempaa kollektiivia, länttä. Suomea kuvataan ”etulinjan maana”, jonka tehtävänä on puolustaa ”läntisiä arvoja” yhteistä uhkaa, Venäjää, vastaan. Suomen geopoliittinen sijainti Venäjän naapurissa ja pitkä itäraja tekevät Suomesta erityisen osana länttä. Suomen omasta puolustamisesta rakentuu, ei vain Suomen vaan koko lännen puolustamisen, tehtävä. Tällä tavoin Suomi samaistetaan Ukraina, jonka puolustustaistelusta rakentuu eksistentiaalinen kysymys ei vain Ukrainalle itselleen vaan myös Suomelle ja koko lännelle.

Ukrainan tukemisesta rakentuu toinen Suomen erityinen tehtävä. Muun lännen tahto tukea Ukrainaa nähdään häilyväksi ja Suomen tehtäväksi kuvataan tuen jatkumisen varmistaminen. Suomen samaistuminen Ukrainan tilanteeseen rakentuu Suomen käymien sotien ympärille. Suomen kansakunnalla kuvataan olevan erityinen ymmärrys Ukrainan kokemuksesta.

Suomen kansakunta pyhitetään demokratian, tasa-arvon, turvallisuuden sekä ihmisarvon pyhien kautta. Näillä pyhillä myös legitimoidaan Suomen kuulumista länteen sekä Suomen erityistä tehtävää maailmassa.

6.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Aineisto tarjoaa useita jatkotutkimusmahdollisuuksia. Aineisto herätti kysymyksiä, jotka sijoittuivat tutkielman kysymyksen asetteluun ulkopuolelle, mutta joiden lähempi tarkastelu tarjoaa uusia näkymiä aineistoon sekä yleisesti kansalaisuskonnon tutkimukseen.

Yksi jatkotutkimusmahdollisuus on huomion kiinnittäminen ehdokkaiden välisiin eroihin tai yhtäläisyyksiin. Tässä tutkielmassa en ole kiinnittänyt huomiota siihen, miten ehdokkaiden poliittinen tausta mahdollisesti vaikuttaa niihin tapoihin, joilla he rakentavat ajatusta kansakunnasta. Aineiston kampanjanavauspuheista valtaosa on pidetty puolueiden tilaisuuksissa ja tämä kohderyhmä tulee myös puheiden sisällössä selvästi esiin. Ehdokkaat rakentavat oman puolueensa arvoista ja aatteista Suomen kehitykselle tai kohtalolle merkittävää rakennepalasta.

Myös itse presidentti-instituution tarkasteleminen kansalaisuskonnon näkökulmasta tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman aineistoon. Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan synnytti Suomeen eräänlaisen kriisin. Tässä kontekstissa olisi mielenkiintoista tarkastella lähemmin, miten ehdokkaat rakentavat presidentin roolia suhteessa kansakuntaan.

Aineistossa ilmenee mielenkiintoinen jännite kansakunnan ja transnationaalisten kollektiivien suhteesta. Toisaalta ehdokkaat korostavat ”meitä” läntenä ja Natona, jopa ekspliittisesti korostaen, että kyseessä on ”meidän” eli Naton, lännen tai Euroopan raja tai asia. Natoon liittyen puhutaan, ettei Suomen tarvitse enää koskaan olla yksin. Toisaalta aineistossa löytyy myös äänenpainoja, jotka korostavat Suomen olen loppupelissä yksin. Suomen liittäminen osaksi laajempaa kollektiivia herättää kysymyksen, jos nyt ei globaalista kansalaisuskonnosta, niin ainakin transnationaalisesta kansalaisuskonnosta. Aiemmassa tutkimuksessa transnationaalista kansalaisuskontoa on tutkittu kahden kansakunnan jakamien rituaalien näkökulmasta (esim. Peña 2021; Warburg 2009). Aineisto ei mielestäni yksinään sovi globaalin kansalaisuskonnon

tarkasteluun, sillä kontekstina on vain yksi kansakunta. Puheita voisi kuitenkin tarkastella osana muiden Euroopan maiden poliitikkojen puheiden rinnalla. Näitä vertailemalla voisi tarkastella, onko puheissa havaittavissa samanlaisia pyhiä, joilla rakennetaan ”eurooppalaista” identiteettiä.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Ehdokkaiden kampanjapuheet

Yle Uutiset suora. 2023. Mika Aaltola kertoo, lähteekö mukaan presidenttikisaan. *Yle Areena*, 10:55–29:25. 3.8.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://areena.yle.fi/1-66468201>.

Suomen Keskusta. 2023. Keskustan ylimääräinen puoluekokous 2023. *Youtube*, 2:04:30–2:33:50. 23.09.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://www.youtube.com/watch?v=Ir7ISp0xogk>.

Kristillisdemokraatit | KD. 2023. Sari Essayah’n presidentinvaalikampanjan avaus. *Youtube*, 1:04 – 22:02. 28.20.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://www.youtube.com/watch?v=fNsCF4oIXEE>.

Sosiaalidemokraatit SDP. 2023. SDP:n puoluevaltuuston kokous 2.12. *Youtube*, 1:08:45–1:30:25. 2.12.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://www.youtube.com/watch?v=5liFgjGjGN0>.

Suomen uutiset – perussuomalaiset. 2023. Jussi Halla-aho, vaalikampanjan avaus. *Youtube*, 42:00–59:50. 1.12.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://www.youtube.com/watch?v=1Re0HNIItIxI>.

MTV Uutiset Live. 2023. Kyselyissä menestyvä presidenttiehdokas Pekka Haavisto pitää kampanja-avauspuheensa. *MTV-Katsomo*, 0:30–22:35. 3.10.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://www.mtv.fi/lyhyet/83d524b862f20ffedb23/kyselyiss%C3%A4-menestyyv%C3%A4-presidenttiehdokas-pekka-haavisto-pit%C3%A4%C3%A4-kampanja-avauspuheensa>.

Yle Uutiset suora. 2023. Kokoomus valitsee presidenttiehdokkaansa. *Yle Areena*, 1:26:00–2:36:00. 28.10.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://areena.yle.fi/1-67037782>.

MTV Uutiset Live. 2023. Liike Nytin puoluepäivä: Presidentinvaalikampanjan avaus. *MTV Katsomo*, 1:50–15:30. 28.6.2023. Viitattu 1.4.2026. <https://www.mtv.fi/video/e2992a15454a5f7b717c/liike-nytin-puoluepaiva-presidentinvaalikampanjan-avaus>.

Yksilötentit

Yle. 2024. Presidenttitentti: Mika Aaltola. *Yle Areena*. 5.1.2024. Viitattu 11.12.2024. <https://areena.yle.fi/1-67348083>.

- Yle. 2024. Presidenttitentti: Li Andersson. *Yle Areena*. 9.1.2024. Viitattu 27.11.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348085>.
- Yle. 2024. Presidenttitentti: Sari Essayhah. *Yle Areena*. 10.1.2024. Viitattu 4.12.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348078>.
- Yle. 2024. Presidenttitentti: Pekka Haavisto. *Yle Areena*. 8.1.2024. Viitattu 11.12.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348080>.
- Yle. 2024. Presidenttitentti: Jussi Halla-aho. *Yle Areena*. 4.1.2024. Viitattu 19.12.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348084>.
- Yle. 2024. Presidenttitentti: Harry Harkimo. *Yle Areena*. 12.1.2024. Viitattu 4.12.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348081>.
- Yle. 2024. Presidenttitentti: Olli Rehn. *Yle Areena*. 15.1.2024. Viitattu 11.12.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348082>.
- Yle. 2024. Presidenttitentti: Alexander Stubb. *Yle Areena*. 17.1.2024. Viitattu 27.11.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348086>.
- Yle. 2024. Presidenttitentti: Jutta Urpilainen. *Yle Areena*. 3.1.2024. Viitattu 19.12.2024.
<https://areena.yle.fi/1-67348079>.

Suuret vaalikeskustelut

- Yle. 2023. Suuri vaalikeskustelu. *Yle Areena*. 21.12.2023. Viitattu 19.10.2024.
<https://areena.yle.fi/1-66656156>.
- Yle. 2024. Suuri vaalikeskustelu. *Yle Areena*. 25.1.2024. Viitattu 4.12.2024.
<https://areena.yle.fi/1-66656233>.

Kirjallisuus

- Anderson, Benedict. (1983) 2006. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Lontoo: Verso.
- Alvesson, Mats ja Kaj Sköldbberg. (2000) 2018. *Reflexive Methodology: New Vistas for Qualitative Research*. 3. painos. Lontoo: Sage Text UK.
<https://doi.org/10.4135/9781036211523.n8>.
- Anckar, Dag. 2000. Jäähvyäiset semipresidentialismille. *Politiikka* 42(1): 9–14. <https://journal.fi/politiikka/article/view/151291>.
- Anttonen, Veikko. 1996. *Ihmisen ja maan rajat: 'Pyhä' kulttuurisena kategoriana*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Bellah, Robert N. 1967. Civil Religion in America. *Daedalus* 96(1): 1–21.
<https://www.jstor.org/stable/20027022>.
- Bellah, Robert N. 1991. *Beyond Belief: Essays on Religion in a Post-Traditional World*.
 Berkeley: University of Chicago Press.
- Blehr, Barbro. 1999. Sacred Unity, Sacred Similarity: Norwegian Constitution Day Parades. *Ethnology* 38(2): 175–189. <https://www.jstor.org/stable/3773982>.
- Botvar, Pål Ketil. 2009. Scandinavian Folk Churches, Chauvinism and Xenophobia. Teoksessa *Holy nations and global identities*, toimittaneet Annika Hvithamar, Margit Warburg ja Brian Arly Jacobsen. 183–198. Leiden: Brill.
- Botvar, Pål Ketil. 2021. Civil Religion or Nationalism? The National Day Celebrations in Norway. *Religions* 12(3): 206. <https://doi.org/10.3390/rel12030206>.
- Browning, Christopher S. 2007. Branding Nordicity. Models, Identity and the Decline of Exceptionalism. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association* 42(1): 27–51. <https://doi.org/10.1177/0010836707073475>.
- Brubaker, Rogers. 2013. Etnisyys ilman ryhmiä. Teoksessa *Etnisyys ilman ryhmiä*, toimittaneet Petri Ruuska ja Jarno Valtonen. Suomentaneet Erkki Vainikkala ja David Kivinen. 27–54. Tampere: Vastapaino.
- Butterworth, Michael. 2008. Fox Sports, Super Bowl XLII, and the Affirmation of American Civil Religion. *Journal of Sport and Social Issues* 32(3): 318–323.
<https://doi.org/10.1177/0193723508319715>.
- Chapp, Christopher B. 2012. *Religious Rhetoric and American Politics: The Endurance of Civil Religion in Electoral Campaigns*. Ithaca: Cornell University.
- Chapp, Christopher B. ja Kevin Coe. 2019. Religion in American Presidential Campaigns, 1952–2016: Applying a New Framework for Understanding Candidate Communication. *Journal for the Scientific Study of Religion* 58(2): 398–414.
<https://www.jstor.org/stable/45218935>.
- Compton, John W. 2019. Why the Covenant Worked: On the Institutional Foundations of the American Civil Religion. *Religions* 10(6): 350. <https://doi.org/10.3390/rel10060350>.
- Cristi, Marcela. 2001. *From civil to political religion the intersection of culture, religion and politics*. Waterloo, Ontario: Wilfrid Laurier University Press.
- Durkheim, Émile (1912) 1980: Uskontoelämän alkeismuodot. Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Engström, Erika, David Stephenson, Yung Soo Kim ja Joseph M. Valenzano III. 2022. “Under His Eye”: Religious Appropriation and American Civil Religion in Hulu’s The

- Handmaid's Tale. *Journal of Media and Religion* 21(2): 55–68.
<https://doi.org/10.1080/15348423.2022.2059301>.
- Eskola, Jari ja Juha Suoranta. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Gentile, Emilio. 2006. *Politics as Religion*. Princet Princeton University Press.
- Gorski, Philip. 2023. Religious Nationalism and Right-Wing Populism: Trumpism and Beyond. Teoksessa *In Religion, Populism, and Modernity*, toimittaneet Atalia Omer ja Joshua Lupo. 21–50. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Guillemain, Marilyns ja Lynn Gillan. 2004. Ethics, Reflexivity, and “Ethically Important Moments” in Research. *Qualitative Inquiry* 10(2): 261–280.
<https://doi.org/10.1177/1077800403262360>.
- Gustafsson, Göran. 2000. *Tro, Samfund Och Samhälle: Sociologiska Perspektiv*. Uudistettu painos. Örebro: Libris.
- Edwards, Korie Little. 2021. Seeing Bellah's Civil Religion through a Black Feminist Lens. Teoksessa *Civil religion today: Religion and the American Nation in the Twenty-First Century*, toimittaneet Rhys H. Williams, Raymond Haberski Jr. ja Philip Goff. 95–117. New York: New York University.
- Everton, Sean F. 2023. American Civil Religion in the Era of Trump. *Religions* 14(5): 632–642. <https://doi.org/10.3390/rel14050633>.
- Furseth, Inger. 1994. Civil Religion in a Low Key: The Case of Norway. *Acta Sociologica* 37(1): 39–54. <https://www.jstor.org/stable/4200884>.
- Haavisto, Ilkka. 2023. Suomalaiset toivovat uudesta presidentistä ensisijaisesti kansakunnan keulakuvaa ja ulkopoliittikan johtajaa. *Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA* (verkkosivut). 31.10.2023. Viitattu 28.5.2024. <https://www.eva.fi/blog/2023/10/31/suomalaiset-toivovat-uudesta-presidentista-ensisijaisesti-kansakunnan-keulakuvaa-ja-ulkopoliittikan-johtajaa/>.
- Haverinen, Antti Johannes. 2004. *Valkoisen talon kappalaiset: Yhdysvaltain presidentti-instituution viralliset puheet retorisenä kansalaisuskontona*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/21652>.
- Helminen, Susanna. 2015. ”Miksi meitä on niin moneksi?” Kansalaisuskonto vuoden 2010 Homoillan jälkeisessä keskustelussa. *Uskonnontutkija–Religionsforskare* 4(1–2): 1–18. <https://journal.fi/uskonnontutkija/article/view/64613>.

- Helminen, Susanna. 2014. ”Tyhjäänpäiväistävaahoamista?” *Kansalaisuskonnon määrittymien vuoden 2010 Homoilta seuranneessa keskustelussa*. Uskontotieteen pro gradu - tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Hickel, Flavio R. Jr. 2019. Building Alliances or Rallying the Base: Civil Religious Rhetoric and the Modern Presidency. *Congress and the Presidency* 46(3): 385–416. <https://doi.org/10.1080/07343469.2019.1569175>.
- Hickel, Flavio ja Andrew Murphy. 2021. Making America Exceptional Again: Donald Trump's Traditionalist Jeremiad, Civil Religion, and the Politics of Resentment. *Politics and Religion* 15(2): 247–269. <https://doi.org/10.1017/S1755048321000249>.
- Högbacka, Riitta ja Sanna Aaltonen. 2015. Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*, toimittaneet Riitta Högbacka ja Sanna Aaltonen. 9–31. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.
- Jacobsen, Brian Arly. 2009. Civil Religion in the Danish Parliament. Teoksessa *Holy nations and global identities*, toimittaneet Annika Hvithamar, Margit Warburg ja Brian Arly Jacobsen. 159–182. Leiden: Brill.
- Kallunki, Valdemar. 2013. Kansallisen kollektiivin jäljillä: Siviili- ja varusmiespalvelus sosiaalisen integraation, järjestelmäintegraation ja yhteiskuntauskonnon näkökulmista. *Sociologia* 2013(2): 134–151. <http://hdl.handle.net/10138/152787>.
- Kyyrö, Jere. 2019. *Mannerheim ja muuttuvat tulkinnat: mediatisoitunut kansalaisuskonto 2000–2010-lukujen kulttuurikiistoissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Kyyrö, Jere. 2022. Mikä on suomalaisille pyhää? Pyhien järjestysten paikannuksia. *Futura* 29(1): 37–44. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2023041937534>.
- Kyyrö, Jere. 2023. Relating to Tradition: Civil Religion and the Evangelical Lutheran Church on Finnish Independence Day. *Temenos* 59(2): 181–206. <https://doi.org/10.33356/temenos.127953>.
- Kyyrö, Jere ja Tiina Mahlamäki. 2024. Suomalainen kansalaisuskonto eduskunnan Nato-keskustelussa keväällä 2022. Teoksessa *Havaintoja uskontojen kentällä. Juhlakirja Teuvo Laitilan täyttäessä 70 vuotta*, toimittaneet Heta Hurskainen ja Maria Takala-Roszczenko. 201–218. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Lipponen, Sami. 2004. ”Nationens sista försvarare”: en religionsvetenskaplig studie av neo-nationalistisk samhällssyn och livstolkning i Sverige. Turku: Åbo Akademi. <https://urn.fi/URN:ISBN:951-765-221-6>.
- Lynch, Gordon. 2012. *The Sacred in the Modern World: A Cultural Sociological Approach*. New York: Oxford University Press.

- Mahlamäki, Tiina. 2005. *Naisia kansalaisuuden kynnyksellä. Eeva Joenpellon Lohja-sarjan tulkinta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Meriläinen, Juha. 2011. Jumala omi linnamme vai Linna jumalamme? – Yhdysvallat, Suomi ja bellahilainen kansalaisuskonto. Teoksessa *Kirkkohistorian alueilla – juhla kirja professori Hannu Mustakallion täyttäessä 60 vuotta*, toimittaneet Ilkka Huhta ja Juha Meriläinen. 352–373. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.
- Mezzanotti, Gabriela ja Ole Jakob Løland. 2024. From Religious Populism to Civil Religion: a Discourse Analysis of Bolsonaro’s and Lula’s Inaugural and Victory Speeches. *International Journal of Latin American Religion* 8 (1): 279–304.
<https://doi.org/10.1007/s41603-023-00214-9>.
- Mikkola, Kati. 2004. Uskonto, isänmaa, isänmaausko – Uskonnollisen argumentaation ulottuvuudet Topeliuksen Maamme kirjassa. Teoksessa *Uskonnon paikka. Kirjoituksia uskontojen ja uskontoteorioiden rajoista*, toimittaneet Outi Fingerroos, Minna Opas ja Teemu Taira. 209–244. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- Nelson, Chad ja Robert H. Woods, Jr. 2011. Content Analysis. Teoksessa *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion*, toimittaneet Steven Engler ja Michael Stausberg. 170–185. Lontoo: Taylor & Francis Group.
- Oikarinen, Sari. 2002. Suomi-neito ja Cathleen ni Houlihan: naiset ja kansallisuus Suomen ja Irlannin presidentinvaaleissa. Teoksessa *Suomineiton hei!* toimittaneet Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen. 292–311. Tampere: Vastapaino.
- Paden, William E. 1996. Sacrality as Integrity: “Sacred Order” as Model for Describing Religious Worlds. Teoksessa *The Sacred and its Scholars: Comparative Methodologies for the Study of Primary Religious Data*, toimittaneet Thomas A. Idinopulos ja Edward A. Yonan. 3–18. Leiden: Brill.
- Pakkasvirta, Jussi ja Pasi Saukkonen. 2005. Johdanto. Teoksessa *Nationalismi*, toimittaneet Jussi Pakkasvirta ja Pasi Saukkonen. 8–11. Helsinki: WSOY.
- Paloheimo, Heikki. 2017. Presidentin ja hallituksen muuttuva vallanjako. Teoksessa *Poliittinen valta Suomessa*, toimittaneet Mari K. Niemi, Tapio Raunio ja Ilkka Ruostetsaari. 123–147. Tampere: Vastapaino.
- Peña, Elaine A. 2021: George Washington, Miguel Hidalgo, and Transnational Civil Religion at the U.S. – Mexico Border. Teoksessa *Civil religion today: Religion and the American Nation in the Twenty-First Century*, toimittaneet Rhys H. Williams, Raymond Haberski Jr. ja Philip Goff. 163–179. New York: New York University.

- Pessi, Anne Birgitta, Ville Pitkänen, Jussi Westinen ja Henrietta Grönlund. 2018. *Pyhyyden ytimessä. Tutkimus suomalaisten arvoista ja pyhyyden kokemisesta*. Helsinki: Suomen Kulttuurirahasto.
- Reeh, Niels. 2009. American Civil Religion as State-Mythology. Teoksessa *Holy nations and global identities civil religion, nationalism, and globalization*, toimittaneet Annika Hvithamar, Margit Warburg ja Brian Arly Jacobsen. 79–98. Leiden; Boston: Brill.
- Remillard, Arthur. 2021. Regions and Civil Religion(s) in America. Teoksessa *Civil religion today: Religion and the American Nation in the Twenty-First Century*, toimittaneet Rhys H. Williams, Raymond Haberski Jr. ja Philip Goff. 76–94. New York: New York University.
- Repstad, Pål. 2009. Civil Religion In An Age Of Changing Churches And Societies. A Look At The Nordic Situation. Teoksessa *Holy nations and global identities civil religion, nationalism, and globalization*, toimittaneet Annika Hvithamar, Margit Warburg ja Brian Arly Jacobsen. 199–214. Leiden; Boston: Brill.
- Rousseau, Jean-Jaques. (1762) 1998. *Yhteiskuntasopimuksesta eli valtio-oikeuden johtavat aatteet*. Suomentanut J.V. Lehtonen. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Ruud, Arild Engelsen. 2022. Bangabandhu as the eternal sovereign: on the construction of a civil religion. *Religion* 52(4): 532–549.
<https://doi.org/10.1080/0048721X.2022.2094779>.
- Sabella, Jeremy. 2019. Postures of Piety and Protest: American Civil Religion and the Politics of Kneeling in the NFL. *Religions* 10(8): 449. <https://doi.org/10.3390/re110080449>.
- Saukkonen, Pasi. 2008. Tasavallan presidentti: Johdanto. Teoksessa *Suomen poliittinen järjestelmä* (verkkokirja), toimittanut Pasi Saukkonen. Luettu 28.5.2024.
<https://blogs.helsinki.fi/vol-spj/>.
- Sormunen, Hilma. 2018. MAY A GOD BLESS THE UNITED STATES OF AMERICA: Critical discourse analysis of the relationship between religious beliefs and politics in Bush's and Obama's discourses about the fight against terrorism. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018100537619>.
- St. Pierre, Elizabeth A. 2008. Decentering Voice in Qualitative Inquiry. *International Review of Qualitative Research* 1(3): 319–36. <http://www.jstor.org.ezproxy.utu.fi:2048/stable/10.1525/irqr.2008.1.3.319>.
- Sundback, Susan. 1983. *"Civil religion" i Finland efter andra världskriget*. Turku: Åbo akademi.

- Sundback, Susan. 2007. Membership of Nordic 'National' Churches as a 'Civil Religious' Phenomenon. *Implicit Religion* 10(3): 262–80. <https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1558/imre2007.v10.i3.262>.
- Tervaportti, Maria. *American Civil Religion and Muslims : A Discourse Analytical Study of Park51 Controversy in the New York Times*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma--Turun yliopisto.
- Torsti, Pilvi. 2012. *Suomalaiset ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Vanhatalo, Jaakko. 2018. *Kansakunnan pyhitetyt päämäärät: Diskurssianalyysi Suomen eduskunnassa keväällä 2016 käydyistä turvapaikkapoliittisista täysistuntokeskusteluista*. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018050923692>.
- Warburg, Margit. 2009. Transnational Civil Religion: The Fourth of July in Denmark. Teoksessa *Holy nations and global identities civil religion, nationalism, and globalization*, toimittaneet Annika Hvithamar, Margit Warburg ja Brian Arly Jacobsen. 271–294. Leiden; Boston: Brill.
- Warburg, Margit. 2017. Much Ado about a Christmas Tree: A Conflict Involving Danish Civil Religion. *Implicit Religion* 20(2): 127-148. <https://doi.org/10.1558/imre.32878>.
- Williams, Rhys. 2013. Civil Religion and the Cultural Politics of National Identity in Obama's America. *Journal for the Scientific Study of Religion* 52(2): 239–257. <http://www.jstor.org/stable/24644007>.